

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

KAROLINSKÁ RENESANCE A LATINA V JEJÍM OBDOBÍ

magisterská

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012/2013

Monika Nováková

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny zdroje, kterých jsem při vypracovávání diplomové práce využívala.

Ráda bych poděkovala panu Doc.PhDr. Luboru Kysučanovi za trpělivost, kterou projevil při vypracovávání této práce, a za ochotu podat pomocnou ruku vždy, když to bylo potřeba.

Osnova:

Úvod.....	2
1. Franská říše.....	5
I. Frankové a jejich role v Římské říši.....	5
II. Vznik merovejského království.....	7
III. Vzestup majordomů.....	10
IV. Počátky Karlovců.....	12
2. Karolínská renesance.....	14
I. Karel Veliký.....	14
II. Reformy Karla Velikého.....	16
III. Proces karolínské renesance.....	18
IV. Latina doby karolínské.....	22
3. Latina v průběhu staletí.....	24
I. Počátky latiny.....	24
II. Klasická latina.....	26
III. Vulgární latina.....	28
IV. Křesťanská latina.....	30
V. Karolínská minuskula.....	32
4. Osobnosti na dvoře Karla Velikého.....	38
I. Einhard.....	38
II. Alcuin.....	40
III. Hrabanus Maurus.....	42
5. Umění karolínské renesance.....	44
I. Architektura.....	44
II. Skulptura.....	46
III. Fenomén Karel Veliký.....	48
6. Překladatelská část.....	50
7. Závěr.....	82
8. Seznam použité literatury.....	84
9. Přílohy.....	87
Anotace.....	91

Úvod

V této diplomové práci bych ráda navázala na svá bádání a poznatky ze své práce bakalářské, avšak tentokrát bych se zaměřila konkrétněji na jedno období latinsky psané literatury, a sice na karolinskou renesanci.

Tuto éru pokládám za obzvláště zajímavou především z toho důvodu, že díky ní docházelo ke snaze vrátit se k elegantní, uhlazené formě jazyka, který v předchozí období, v němž země padla do područí Merovejců, zaznamenal značný úpadek a rány na poli syntaktickém i morfologickém. Údobí karolinské renesance ovšem nepřezilo dlouho svého zakladatele, Karla Velikého. Jeho nástupci nebyli plně schopní pokračovat v jeho tradici a záměrech, nezvládli kontrolovat a řídit jeho říši, díky čemuž země trnula v permanentních zmatcích, nestabilitě a nejistotě, které později zapříčinily konec karolinské renesance.

Mnozí by snad mohli namítat, že karolinská doba netrvala nijak dlouho a není proto pro zkoumání dostatečně lukrativní, navíc když se jednalo o pouhé "kopírování" antického vzoru. S tímto závěrem bych si ovšem dovolila nesouhlasit. Tato renesance je sice postavena na pilířích římské tradice, přináší však v sobě přesto i něco nového, co dříve nebylo až tolik obvyklé, tento fenomén se nazývá křesťanství. Pokládám za téměř fascinující, jak dva tak odlišné a v antice striktně od sebe separované světy k sobě nakonec našly cestu a ukázalo se, že mohou bezproblémově fungovat vedle sebe, dokonce spolu kooperovat, aniž by se navzájem rušily. Když si uvědomíme, že křesťané se dříve museli ukrývat před římskou státní mocí a jejich mnohdy ničujícími zákony a tradicemi, že představovali časté oběti v cirku a byli pokládáni za negativní faktor římské říše, který dle pověr tráví studny a obětuje při svých setkáních děti, je pak spojení antiky a křesťanství o to podivuhodnější. Velké množství kostelů bylo postaveno pod záštitou a plnou podporou příslušníků rodu Karla Velikého, jmenujme za všechny několik známých staveb jako Georgskirche (postavena roku 900) v Reichenau, Silvesterkapelle (postavena okolo 900, přesné datum není známo) v Goldbachu nebo Sola-basilika v Solnhofenu, kde se konkrétní datum výstavby nachází stále v neznámých vodách.

Knihy, které tvoří základ každé kultury stejně jako písmo, dorostly, co se vnější stránky týče, do nebyvalých rozměrů, neboť jsou v kláštorech opatřovány nádhernými iluminacemi i iniciálami a dodnes nad dochovanými spisy a jejich půvabem žasnou jazykovědci z celého světa.

Z těchto důvodů pokládám karolinskou renesanci za něco unikátního, o čemž je třeba dozvědět se více a nad čímž je třeba zamyslet se. Je krásnou ukázkou toho, jak jeden člověk je schopen, samozřejmě s adekvátní podporou, změnit chod celé říše a udat jí nový, lepší směr, který pak vede k civilizačnímu vzestupu. Za vznikem této éry vězí velké množství inteligence, která si ovšem uvědomuje, že nastala nová doba a to, co bylo blízké člověku antickému, není již blízké lidem středověkým, kterýžto fakt se zohledňuje i při sepisování stěžejních děl tohoto období. Sice jsou opisováni antičtí autoři, ale tematika děl není lidem blízká, proto slouží pouze jako vzor k ucelení a úpravě psaného latinského jazyka, pro četbu jsou spíše určeny biblické texty a životopisy, jejichž ukázky a překlady bych ve své práci ráda uvedla a pokusím se věnovat tomuto období tolik pozornosti, kolik si dle mého názoru zaslouží.

Nejdříve bych tedy uvedla události, které vedly vůbec ke vzniku karolinské renesance, včetně data nejdůležitějšího, kterým je Karlův nástup na trůn, dále pokládám za podstatné, zmínit se o životě Karla Velikého a jeho představách o šíření vzdělanosti, stejně jako bych se chtěla zabývat propracovaným systémem v oblasti školství a studia obecně, zároveň bych také popsala stav latiny tehdejší doby, charakterizovala ji a demonstrovala případné odlišnosti od latiny klasické. Poté samozřejmě budou následovat vybrané texty od stěžejních autorů té doby, včetně ukázek ze životopisu samotného Karla, opatřené překlady a v poslední části bych ráda demonstrovala důvody úpadku karolinské doby a její zánik.

První úsek, do něhož je rozdělena moje diplomová práce, pojednává o počátcích Franské říše. Tento oddíl by se snad mohl zdát jako nehodící se a nepatřící do pojednání o karolinské renesanci, přesto já osobně jej pokládám za poměrně stěžejní, neboť na něm demonstruji, v jak obtížné situaci se říše nacházela v době svého vzniku, jakým způsobem se formovala a na jakých pilířích byla vlastně postavena, také se zde ukazuje, že Karel Veliký se nacházel v obtížné roli, když chtěl vytvořit kvalitní dobře fungující stát, v němž by ústřední roli hrála latinská vzdělanost i kultura. Právě tato fakta by dle mého mínění nebyla dobře srozumitelná, pokud bych v úvodních kapitolách nepopsala postupné formování Franské říše s jejími silnými i slabými stránkami,

neboť bez silného panovníka neexistuje silný stát, bez silného státu neexistuje možnost reforem a zavedení inovací, bez nichž by zase neexistovalo karolinské písemnictví a nebyly by pravděpodobně podporovány kláštery, stejně tak jako by se na území franské říše nikdy nedostali učenci pomáhající šířit v zemi vzdělanost. Všechny tyto faktory jsou vzájemně pevně provázané a, jak ukazují počáteční oddíly mé práce, v předchozích dobách pro ně nebyla připravena dostatečně živná půda, na jejíchž základech by skutečná říše se vším všudy mohla být „vystavena“. Proto používám počáteční kapitoly částečně i pro ucelení celkové situace říše a hlavně proto, aby si čtenář sám mohl udělat obrázek o tom, jak složitý stav v dané době panoval, a mohl tím pádem i náležitě ocenit osobnost Karla Velikého i karolinské renesance ve své komplexnosti. Jednalo se totiž o něco nového, neotřelého a bylo zapotřebí velkého úsilí, aby dané reformy vůbec byly uvedeny v praxi a fungovaly přesně tím způsobem, jakým si to Karel Veliký představoval. Snad tedy nebude úvodních několik stránek považováno za nadbytečné nebo za pouhé vyplňování místa, nýbrž se tyto budou vnímat jako clona, kterou je nutné projít a lehce ji prozkoumat, aby byla krása karolinské renesance a velikost Karla Velikého oceněna ve své celistvosti.

1.Franská říše

I. Frankové a jejich role v římské říši

Zmínky o Francích a jejich říši je možné nalézt již v římských pramenech, konkrétně v polovině 3. století, kdy se v písemnostech objevují poprvé. O tomto národu se zde hovoří pravděpodobně z toho důvodu, že v této době docházelo k útokům germánských kmenů na římskou hranici, kde se stali příčinou škod a nepokojů. V průběhu 4. století začali Frankové pronikat také do římských vojsk a zastávat tam význačné funkce, někteří se vypracovali do té míry, že byli vybráni na pozici konzula, tím ovšem roztahovačnost Franků nekončí, existují zmínky o dvou Francích (Magentius a Silvanus), kteří se pokusili nárokovat si císařský titul¹.

Již z těchto infiltrací je patrné, že se římská říše pohybovala na pokraji zániku a bylo jen otázkou času, kdy padne úplně. Frankové byli ve svých útocích vytrvalí a Římané již nebyli schopni tomuto dlouhodobému náporu (trvajícím už téměř 2 století) odolávat, proto se snažili vyřešit obtížnou situaci spíše než vojenskou cestou diplomacií. Vznikl tedy jistý druh smlouvy mezi oběma národy, s níž souvisí i vytvoření nového typu vojenské jednotky, tzv. foederati. Jednalo se o vojenské jednotky barbarských kmenů, především germánského původu, které byly včleňovány na základě smlouvy (foedus) do římské armády². Tohle opatření bylo nakonec pro Římany nezbytné, neboť trpěli zoufalým nedostatkem bojeschopných vojáků a nepřátel snažících uzurpovat si římskou říši stále přibývalo. Takovéto řešení krizového stavu v sobě však neslo dvě významná nebezpečí. Skrze kontakt římského a franského národa došlo záhy k silné barbarizaci armády, avšak nejen jí, nýbrž celé římské společnosti, neboť jak bylo již naznačeno v předchozím odstavci, Frankové pronikli do mnoha sfér správního aparátu, včetně císařského dvora. Druhým problémem bylo to, že Frankové a celkově germánské kmeny v římské armádě, měli skrze pakt,

---

¹ James, Edward. Frankové. 1. vyd. Praha: NLN, 1997.

² Klimeš, Lumír. Slovník cizích slov. 3.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2010.

který uzavřeli s Římany, bojovat v podstatě proti svým soukmenovcům, přičemž se Římané museli nutně obávat zrady ze strany svých foederati, kteří se mohli se svými soukmenovci spojit, místo toho, aby proti nim táhli do bitvy.

Avšak výměnou za vojenskou výpomoc a služby bylo Frankům dovoleno se usazovat na území římské říše a tam si vládnout dle svého vlastního uvážení, vznikaly tak jakési státy ve státech. Pravděpodobně touto protislužbou se Římané nevědomky oslabili nejvíce, neboť nechala na svém území vyrůst jiný, v podstatě samostatný a na Římu nezávislý stát. Roku 476 pak došlo k zániku Západořímské říše, vlivem permanentního pronikání Germánů stále více do hlubin říše. Poslední císař, Romulus Augustulus, je sesazen germánským vojevůdcem Odoakerem, který se po něm stává císařem, což tedy znamená konec říše, jak konstatoval i comes Marcellius, ačkoliv Odoaker sám chápe svoji vládu jako pokračování římské tradice³.

Ostatní části původního římského impéria byly na konci 5. století ovládnuty Vandaly a Vizigóty. Apeninský poloostrov zůstal v područí Odoakera do roku 489, kdy byl napaden Ostrogóty, konkrétně jejich náčelníkem Theodorichem Velikým. Za vlády východořímského císaře Justiniána I. (482 – 14. listopadu 565) došlo ještě naposledy ke krátkému podrobení si území dobytých Germány, jednalo se však pouze o krátkodobou záležitost.

I na samotném Římu se podepsaly dlouho vedené války a neustálé nepokoje. V okamžiku, kdy Řím ztratil výsadní pozici hlavního města, klesl počet obyvatel z 1 000 000 na „pouhých“ 400 000 okolo roku 400, navíc bylo město vydrancováno Vandaly a mor, který se tudy přehnal roku 472, zdecimoval taktéž značnou část obyvatelstva⁴. Válka, kterou později vedl východořímský císař Justinián, znamená zlom v dějinách města – jsou zničeny akvadukty, deportováni senátoři, z Fora Romana se stává pěstírna zemědělských plodin a antické stavby jsou cíleně ničeny za účelem získání kamene⁵.

---

³ Češka, Josef, Zánik antického světa, Praha, Vyšehrad, 2000.

⁴ Grant, Michael, Pád říše římské, Praha, BB art, 1997

⁵ Zamarovský, Vojtěch, Dějiny psané Římem, Bratislava, Perfekt, 2005

II. Vznik merovejského království

Z pomalu skomírající římské říše se snažili ovšem profitovat mnozí panovníci, kteří zde figurovali jako správci jednotlivých úseků a částí říše, mezi nimi i franský král

Childerich I. (asi 440 – 481), který zastával funkci správce římské provincie Belgia secunda. Childerich se pokoušel posilovat svoji moc a pravomoce právě na úkor římské říše, na jejichž troskách plánoval vybudovat říši svoji.

V současné době není zatím stále ještě jasné, zda Frankové počali ve svých expanzích do severní Galie již za vlády Childericha, či je tahle činnost, díky které byly položeny základy Franské říše, zásluhou až jeho syna Chlodvíka (asi 481 – 511). Jistotou však zůstává, že teprve Chlodvíkovy výboje daly vzniknout franské říši v celé její velikosti⁶. Tento franský panovník se snažil neustále rozšiřovat svou říši a podnikl mnoho bitev a tažení (např. 486 vítězná bitva u Soissons, 491 bitva proti Durynkům), jejichž výsledkem bylo to, že Chlodvík rozšířil území, které spravoval, a získal tak moc nad celou severní Galií, což v konečném výsledku vedlo k přenesení sídla říše z Tournai do Paříže. Chlodvík měl ovšem zájem zvětšit území nacházející se v jeho područí ještě více, pročež se oženil s burgundskou princeznou Chlotildou a v okamžiku, kdy nastaly v Burgundsku nepokoje, které posléze zapříčinily zavraždění Chlotildiných rodičů, chopil se Chlodvík jedinečné příležitosti a podnikl řadu výpadů a útoků proti Burgundsku, kterými si tak vynutil, aby mu byl odváděn tribut⁷.

Chlodvík ovšem nepůsobil pouze jako obávaný válečník a dobyvatel, nelze mu upřít ani práci, kterou odváděl na poli ideologickém a „politickém“, můžeme-li v tomto období vůbec hovořit o nějakých politických svazcích. Již u Chlodvíka samotného je možné pozorovat tendenci, vedoucí ke sjednocování franských kmenů. Chlodvík nejdříve totiž posílil svoji vlastní

---

⁶ James, Edward. Frankové. 1. vyd. Praha : NLN, 1997.

⁷ Z lat. *tributum*, je tak nazýváno placení daně jiným panovníkům. Nejčastěji tak každoročně platil závislý vládce svému lennímu pánovi (například králi, nebo císaři). V minulosti také tribut platily například státy poražené ve válkách svému pokořiteli. Klimeš, Lumír. Slovník cizích slov. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2010

říši na úkor ripuárských Franků, jejichž vůdce odstranil, a poté začal sjednocovat franské kmeny, podobně jako o mnoho století později Otto von Bismarck, železem a krví, tedy skrze válku a krveprolití.

Pravděpodobně poprvé v historii ranného středověku se tak objevila myšlenka jednotné identity franských kmenů. Ovšem správa takového území vyžaduje jistou dávku zkušeností a samozřejmě i organizačních schopností, kterými Chlodvík, jakožto syn správce římské provincie pochopitelně disponoval. Právě v oblasti státní správy je možné pozorovat propojení staré římské říše a nově se formujících státních útvarů, neboť samotný Chlodvík se nechal v oblasti řízení říše inspirovat Římem, proto v celkové organizaci vojska a státní správy nalezneme více společných rysů s původním římským zřízením, než-li s organizací charakteristickou pro germánské kmeny. Již v této oblasti si tedy můžeme povšimnout rysů, které se, i přes zánik jedné říše, přenášely dál a v podstatě přežily svůj vlastní pád. Inovace proběhla také v právní oblasti, a sice skrze sepsání původně zvykového a tedy ústně tradovaného práva do zákoníku nazvaného Lex Salica.

Tento zákoník tak představuje jedinečný pramen poznání, z něhož můžeme vyčíst, jaké v tehdejší době panovaly hospodářské a sociální poměry. Důležitou součástí zákoníku je také oddíl, věnující se salickému následnictví. Právě zde je stanoveno, že dědicem trůnu se může stát pouze mužský potomek rodu a majetek se v případě více dětí mužského pohlaví dělí mezi syny rovným dílem. Jako zajímavost bych ráda uvedla, že tento systém nástupnictví se doposud užívá v Lichtenštejnsku, Jordánsku a Japonsku, ovšem v minulosti bylo zemí uplatňujících salické právo mnohem více, mimo jiné i Francie, Prusko a Itálie.

Traduje se, že částečně pod vlivem své manželky a částečně díky svému vítězství nad Aлемany se nechal Chlodvík pokřtít. Ovšem nejednalo se o formu katolického křesťanství, nesmíme totiž zapomínat na to, že Chlodvík byl i přes svou římskou výchovu stále Germánem, proto následoval vzor ostatních germánských vůdců a stal se v podstatě ariánem⁸. Ovšem skrze mocenskou politiku se Theodorich Veliký, vládce Ostrogótů, který chtěl taktéž vytvořit ariánskou říši, snaží dostat Chlodvíka a jeho území do svého područí. Z této překerní se situace se pak Chlodvík pokusí uniknout skrze přijetí katolicismu, čímž získal i mocného spojence v podobě

---

⁸ James, Edward. Frankové. 1. vyd. Praha : NLN, 1997

byzantského císaře Anastasia⁹. Následná christianizace ovšem neprobíhala způsobem, jakým si ji Chlodvík a katoličtí mniši představovali. Křesťanští duchovní pronikali totiž do oblastí venkova pouze velmi pozvolna a i přes Chlodvíkovu snahu zůstával jejich vliv pouze slabý.

Po Chlodvíkově smrti (511) bylo zapotřebí zůstat nového následníka trůnu, avšak vzhledem k tomu, že Chlodvík měl čtyři mužské dědice, muselo zákonitě dojít k rozdělení říše mezi tyto potomky. Synové měli snahu pokračovat v expanzivní politice svého otce, setkávali se ale s pouze střídavými úspěchy, kdy jednu zemi získali a druhou ztratili nebo případně dobyli určitou část území, ale pouze na kratší dobu. Konečným výsledkem však přesto bylo, že franští králové dostali do svého područí území Galie, mimo Bretaň a Septimánii, a dále pokračovali v otcově tradici spravování říše. Ze všech Chlodvíkových synů se nejvyššího věku dožil Chlothar I., který pak po smrti svých bratrů znovu sjednotil říši, ta však musela být posléze zase rozdělena mezi Chlotharovy syny, kteří mezi sebou neměli tak vřelé vztahy jako předešlá dynastie, proto byla země zachváčena bratrovražednými válkami a intrikami, zuřícími uvnitř rodu.

Těchto nepokojů využívali franští velmožové a nobilita, protože oslabovali královskou moc a vliv, a posilovali tak svoje vlastní pozice v říši. Situace došla tak daleko, že se jeden z velmožů pokusil svrhnout merovejské krále, jednalo se o Grundovalda. K částečné stabilizaci došlo až v 7. století, moc majordomů však nabývala neustále na síle.

---

⁹ Franzen, August. Malé církevní dějiny. 2. vyd. Praha : Zvon, 1995

III. Vzestup majordomů

Jak již bylo zmíněno, na počátku 7. století došlo ke krátkodobé stabilizaci říše, kdy byla opět sjednocena pod jednoho panovníka, Dagoberta I. (629 – 639). Dagobert se jevil jako schopný panovník, avšak proti němu se formovali dva mocní nepřátelé, slovanští Venedové a na českém území rozkládající se Sámova říše. Tažení proti jmenovaným oblastem byla marná a neúspěšná, ztrát ve válce využily opět intriky a zákulisní politika a proti Dagobertově vládě se zformovalo povstání vedené majordomem Pipinem I., který, zaštitěn šlechtou, vymohl na králi mnohé ústupky. Jakmile Dagobert zemřel, byl samozřejmě jmenován nový král, ale moc již třímali v rukou majordomové a šlechta. Nástupci Dagoberta byli charakterizováni jako pouze slabí panovníci, kteří fungovali spíše jako hradní figurky.

Po zavraždění posledního krále se v zemi strhává mocenský boj o uvolněné území, ve kterém nakonec po vítězné bitvě u Tetry (687) nad neustrijským merovejským králem Theoderikem III. získává zemi Pipin II. Ten sjednocuje franské království, přijímá titul princeps Francorum a merovejskému králi ponechává pouze reprezentativní funkci¹⁰

Pipin se v zápětí oženil a skrze manželství s Plaktrudou nezískal jen pokračovatele svého rodu, nýbrž také velké pozemky, které mu pomohly upevnit jeho vládu, což v situaci, v níž se franská říše nacházela, hrálo podstatnou roli. Jeho dva synové ovšem zemřeli dříve, než se vůbec mohli chopit vlády a stát se následníky svého otce, a krátce na to je následoval i sám Pipin II, což znamenalo, že zde nebyli žádní přímí dědici panovníka, pouze manželka a vnuci. V této situaci je ovšem zajímavé, že se na post krále nedostal žádný z vnuků, kteří vzešli z legitimních manželských svazků, ale nemanželský syn Pipina II., Karel Martel, který se narodil ze vztahu Pipina II. a jedné z jeho konkubín. Nutné je podat k tomuto stavu věci vysvětlení – v této době se nemanželský původ dítěte nebral jako problém v následnictví, byla to poměrně standardní situace, vezmeme-li v úvahu velké množství vedených bitev, tím pádem velkou úmrtnost, nehledě na nemoci, které mnohdy zapříčinily skon legitimního následníka. Jednalo se

---

¹⁰ Drška, Václav. Franská říše na rozcestí: vzestup Karlovců. Historický obzor, 2000, roč. 11, čís. 1-2

pravděpodobně o opatření, které mělo zajistit, že v zemi bude udržena stabilita a nenastane bezvládní.

Manželka Pipina II. chtěla však post majordoma získat právě pro svoje vnuky, proto vedla s Karlem Martelem vleklý spor, který vyústil v zavraždění těchto vnuků. Karel tak plně upevnil svoji pozici v říši, to ale nestačilo, musel si získat i podporu důležitých vrstev franské společnosti, z nichž si zvolil jednu, ke které se vracel a spojoval s ní své síly, a tou byli biskupové, s nimiž bojoval proti staré franské rodové šlechtě. Karel v průběhu své vlády potřeboval být podporován, a aby této pomoci docílil, rozdával svým vazalům části majetků a statků. Jeho rod totiž stále ještě nebyl legitimizován, korunu měli v rukou pořád Merovejci.

Karel Martel vešel do dějin především jako skvělý vojevůdce, díky kterému se podařilo odvrátit od Evropy muslimské nebezpečí. Arabové začali cíleně napadat franskou Akvitánii a skrze ni se chtěli „prokousat“ přes celou Franskou říši dál. Karel Martel se proto rozhodl dopřát sluchu prosbám o pomoc, které k němu vysílal tamější vévoda Eudus a definitivně porazil Araby v bitvě u Poitiers (732), které předcházelo několik menších potyček¹¹. Jakožto další z expanzivních panovníků rozšířil území o Frísko a Sasko, nakrátko také o Bavorsko, jež získal skrze sňatkovou politiku, které ale po poměrně krátké době nabylo zpátky svoji nezávislost. Taktéž je zajímavé, že mezi Karlem Martelem a papežkou stolicí vládly velice pozitivní vztahy, neboť Karel vypomohl papeži Řehořovi III. v boji proti Langobardům.

---

¹¹ Bendaříková, Jarmila. Frankové a Evropa. Praha: Vyšehrad, 2009

IV. Počátky Karlovců

Po smrti Karla Martela následovalo pro franskou říši již tradiční schéma – oblasti byly opět rozděleny mezi, tentokrát dva, Karlovy syny. Jak už jsem však naznačovala dříve, v této době se nepokládalo za důležité, zda potomek pocházel z legitimního svazku, proto museli oba bratři hájit své nároky před svým nevlastním sourozencem, který měl v úmyslu chopit se vlády. Jako nejlepší způsob, jak se nepohodlného bratra zbavit, byl nakonec zvolen odchod do kláštera, nutno podotknout nedobrovolný.

Vzrůstající moc majordomů a jejich potomků plus poměrně velké úspěchy na poli politickém i bitevním zapříčiňovaly pochopitelně závistivé pohledy a zvýšený zájem okolí, což bylo pro Pipina III. i jeho bratra Karlomana nežádoucí, proto dosadili na trůn jakožto stínového panovníka krále z rodu Merovejců, který však fakticky neuplatňoval žádný vliv a neměl moc ani podporu zvenčí. Tento akt měl dodat legitimitu tzv. správcování majordomů, kteří takto pak neměli působit jako uzurpátoři moci. O vzájemných vztazích obou bratří neexistují žádné zprávy, jisté však je, že v pozdějším věku odešel Karloman do kláštera a jediným faktickým vládcem se stal Pipin III., zvaný Krátký. Do jaké míry byl tento odchod dobrovolný, není jisté, žádné určité informace o této události jsem bohužel nenalezla.

Pipin ovšem sledoval vyšší ambice, post majordoma a správce mu už nedostačoval, a ačkoliv jeho rodina vládla už léta prakticky královskou mocí, titul krále jim oficiálně nenáležel. Proto se rozhodl využít svých konexí, jež jej vázaly k papeži, a zaslal mu dotaz, ve kterém žádal odpověď na otázku, zda je správné, že ve franské říši náleží královský titul tomu, kdo se ve skutečnosti na vládě ani málem nepodílí¹². Papežova odpověď skýtala samozřejmě to, co Pipin III. očekával, tudíž že králem by měl být ten, kdo v říši ve skutečnosti vládne. Proto se Pipin III. roku 751 nechal provolat jako Rex francorum a posledního merovejského panovníka se zbavil podobně jako předtím svého nevlastního bratra, tedy nechal ho zavřít v klášteře¹³.

---

¹² Drška, Václav. Pipinovo království. Historický obzor, 2000, 11 (5/6)

¹³ James, Edward. Frankové. 1. vyd. Praha: NLN, 1997

V pozdějších letech využil i papež, Štěpán II., svých styků s Pipinem III. a použil Pipinovu zem jako své útočiště před Langobardy, kteří útočili na Řím. Zde také proběhla interní dohoda mezi papežem a správcem, která spočívala v tom, že pokud Pipin III. vojensky podpoří papeže a pomůže mu v boji proti Langobardům, korunuje ho papež oficiálně králem franské říše a s ním zároveň i jeho dva syny¹⁴. Dohodě bylo učiněno za dost, Pipin znovuosadil papeže a věnoval mu dobytá území, která se posléze stala základem papežského státu, můžeme na tomto místě tedy hovořit o jakémisi prvotním předchůdci dnešního Vatikánu. Pipin III. tímto pasoval sebe i své nástupce do pozice ochránitele papežů, kteroužto funkci měli původně zastávat císařové v Byzanci. Pipin se také nadále snažil rozšiřovat svoje území a pokoušel se upevnit svoji pozici v Německu, kde jeho vládu nechtěli uznat pohanští Frísové. Další potíže pro něj znamenalo Bavorsko a Sasko, které znovuzískal jeho otec a jež stále odmítalo přijmout nadvládu franských králů.

Své syny, Karla a Karlomana, prohlásil ještě za svého života svými následovníky a rozdělil mezi ně území svého království.

---

¹⁴ Drška, Václav; Picková, Dana: Dějiny středověké Evropy, Praha 2004

2. Karolinská renesance

I. Karel Veliký

Jak již bylo naznačeno, Karel Veliký se stal nástupcem svého otce Pipina III. Krátkého a nutno podotknout, pyšnil se jako první císařským titulem. Narodil se pravděpodobně roku 742, v souvislosti s jeho narozením jsou však v různých zdrojích uváděna různá data (747, 748, 751)¹⁵. O životě Karla Velikého bylo sepsáno mnoho bibliografií, paradoxně však o jeho dětství je toho známo podstatně méně. Významný pramen, z něhož se dozvídáme informace nejen o Karlovi samotném, tvoří dílo Einharda, nazvané *Vita Caroli*, ale i zde Einhard nesdílí žádné podrobnosti o Karlově dětství a dospívání, je otázkou, zda autor sám tyto informace neznal nebo jestli je jednoduše nehodlal dále rozšiřovat.

Je pravděpodobné, že Karel byl podobně jako jeho bratr vychováván v Saint-Denis, které leží severně od dnešní Paříže. Zde ovšem badatel opět naráží na propastný nedostatek zpráv týkajících se tohoto období, není známo, kdo byli učitelé, kteří se starali o Karlovo vzdělání, ani jestli byl vychováván v duchu sedmera svobodných umění, kterým se Karel později při zavedení své reformy ve vzdělání nechal inspirovat.

Když bylo Karlovi něco málo přes 20 let, zemřel jeho otec a Karel se společně se svým bratrem stává vládcem říše. Bratr Karloman se ale nedožívá vysokého věku, takže Karel se zanedlouho stává samovládcem a musí se potýkat s podstatným problémem. V té době čerstvě christianizovaní Frankové se začínají obracet zpátky ke starým zvykům a odmítají se adaptovat na nové náboženství, stejně jako nechávají zcela bez povšimnutí možnost vzdělávání. Sasové v dnešním severním Německu se pevně drží pohanství a na jihu dochází ke střetům mezi římsko-katolickou církví a Langobardy, kteří mezi sebou bojují o nadvládu nad územím, a aby Karlova situace byla ještě složitější, stále hlouběji do severních oblastí pronikají Saraceni, východní oblasti napadají Avari¹⁶. Evropa se bouřila a hroutila, což ohrožovalo i pozici a stabilitu Franské

---

¹⁵ Haegermann, Dieter. *Karel Veliký – Vládce západu*. Praha : Prostor, 2002

¹⁶ Alessandro Barbero. *Karl der Große. Vater Europas*. Klett-Cotta, Stuttgart 2007

říše. Karel tuto snahu o nové uspořádání Evropy otevřeně odmítal a do roku 800 vedl silně expanzivní politiku, ve které se nevyhýbal ani tomu, bojovat na více frontách najednou.

Jednou z významnějších válek, která se táhla od roku 771 až do 804, byl konflikt se Sasy. Původně směřovaly vedené bitvy k osvobození celé pohraniční oblasti, později se jejich cíl změnil ve snahu o christianizaci celého území a o pevné začlenění Saska do franské říše, avšak i přes veškerá Karlova opatření a vítězné bitvy Sasové pod vedením Widukinda vzdorovali dál až do doby, než Karel zajistil Sasku takové postavení v říši, jaké vyžadovalo.

Přetrvávající nepokoje způsobené Langobardy a prosby o pomoc zasílané papežem Štěpánem III. donutily Karla Velikého zasáhnout i do této situace, díky níž dobyl Pavii, sesadil posledního langobardského krále Desideria a sám se nechal jmenovat langobardským králem. Roku 788 bylo i Bavorsko definitivně včleněno do Franské říše, ačkoliv se Bavoři snažili uchovat si skrze spojení s Langobardy nezávislost. Nabytí tohoto území společně s již dříve získaným Saskem tvořilo základ pro vytvoření Svaté říše římské.

V okamžiku, kdy se papežem stává Lev III., dochází k dohodě mezi ním a Karlem Velikým, díky níž je r. 800 Karel korunován na císaře a honosí se titulem *Karolus serenissimus Augustus a Deo coronatus magnus pacificus imperator Romanum gubernans imperium, qui et per misericordiam dei rex Francorum atque Langobardorum*¹⁷. Karel v této chvíli chápal sám sebe jako *Augustus Imperator Renovati Imperii Romani* a zároveň tedy jako přímého nástupce římských císařů, což svým způsobem byla i pravda, neboť do dnešní doby považují někteří vědci jeho říši za přímou pokračovatelku tradice antického císařství. Zároveň jakožto ochranitel papeže a křesťanství pokládal Karel za svoji povinnost zařídit, aby každý v jeho říši znal Otčenáš.

II. Reformy Karla Velikého

S hlubokými reformami, v nichž později pokračoval a více je propracoval jeho syn, Ludvík zbožný, učinil Karel Veliký značné změny v dosavadním uspořádání říše. První věcí, kterou se panovník zabýval a již se snažil uvést v platnost, bylo sepsání zákoníku platného pro jeho říši, v níž doposud vládl v této oblasti nesoulad a neexistovalo žádné státem kodifikované právo, ke kterému by se ten či onen mohl odvolat a dle kterého by se soudní dvůr mohl řídit. K sepsání zákoníku však bylo zapotřebí osob, které dokázaly psát i číst, což v době, v níž se pohybujeme, bylo výsadou prakticky výhradně učenců a klášterních odchovanců.

Proto bylo klášterům nařízeno, aby ve svých zdech vytvořily školy, v nichž by se mohli obyvatelé říše vzdělávat a učit se psaní a čtení¹⁸. Na dvůr pak byli pozváni učenci z celé Evropy, kteří byli dosazeni na stěžejní posty ve Franské říši, dvůr se tak stal jakýmsi centrem vzdělanosti a učenosti.

Upravil také vztahy mezi říší a jednotlivými kmeny, které se v ní nacházely, tyto úpravy nalezneme v souboru zákonů, zvaném Lex Frisionum. Karel provedl však i celkovou reformu týkající se organizace území státu obecně. Centrálním správním orgánem byl jistý druh soudního dvora, kterýžto sloužil pro záležitosti světské i církevní¹⁹. Dalo by se říci, že velká část moci patřila do rukou hrabat, protože Karel svou říši rozdělil na jednotlivé územní celky, tzv. hrabství, do jejichž čela vždy osobně vybral správce, který se o danou oblast měl starat²⁰. Je třeba si uvědomit, že Franská říše byla již poměrně obrovský komplex, který by se dal jen stěží spravovat jedním člověkem z jednoho centrálního místa. Tím chci také naznačit, že Franská říše neměla žádné pevně dané centrum, královský dvůr se neustále stěhoval, jednak proto, že Karel sám chtěl kontrolovat činnost hrabat, jednak z toho důvodu, že ekonomické a zemědělské možnosti jednotlivých částí říše byly omezené, proto bylo zapotřebí vždy za určitou dobu místo opustit a po čase se do něj zase vrátit.

---

¹⁷ Epperlien, Siegfried. Karl der Grosse. Berlin 1971: VEB Verlag

¹⁸ Epperlien, Siegfried. Karl der Grosse. Berlin 1971: VEB Verlag

¹⁹ tamtéž

²⁰ Alessandro Barbero. Karl der Große. Vater Europas. Klett-Cotta, Stuttgart 2007

Poněkud jiné instituce však vznikaly v příhraničních oblastech. Neboť zde hrozilo stálé nebezpečí útoku zvenčí, bylo zapotřebí pohraničí obsadit vojáky, kteří dohlíželi na to, aby nedošlo k prolomení hranic. Těmto oblastem se potom již neříkalo hrabství, nýbrž marky.

Zásadní roli ve vnitřním reformování státu hrála i církev, kterou Karel podporoval rozsáhlými a masivními stavbami klášterů i kostelů, při čemž byla založena i nová biskupství, u nichž měl však Karel výsadní právo jmenovat sám biskupy do jejich funkce²¹. Klášterům byly také věnovány určené části území, ze kterých potom byly vybírány určité formy „dávek“ nebo „příspěvků“ na chod kláštera, většinou formou naturálií.

Reformou prošel také měnový systém. Karel se zřekl původní zlaté měny ve prospěch měny stříbrné, která byla zavedena v celé říši. Obměnil se také systém přepočítávání mincí – původně byl 1 solidus 12 denárů a 1 libra pak odpovídala váze 20 solidů²². Dle Karlova pojetí bylo tedy stanoveno, že 1 libře bude odpovídat váha 240 denárů. Tento měnový systém byl později přejat i anglosaským králem Offou z Mercien²³.

---

²¹ Frazen, August. Malé církevní dějiny. 2. vyd. Praha: Zvon, 1995

²² Epperlien, Siegfried. Karl der Grosse. Berlin 1971: VEB Verlag

III. Proces karolinské renesance

Jak již snad bylo dostatečně naznačeno v předchozích kapitolách, franská říše byla původně relativně zaostalým státním útvarům v porovnání s některými jinými oblastmi tehdejšího světa, kupříkladu v arabských zemích již v této době fungoval důmyslný zavlažovací systém, propracovaný koncept zemědělství a i v oblasti geografie a medicíny Arabové v mnohém předčili své evropské současníky (arabští lékaři byli v této době pokládáni za nejlepší a nejschopnější). Stejně jako zaostávala ekonomická složka, stagnovala i oblast duchovní. Nebylo žádným tajemstvím, že kněží místo toho, aby se věnovali svým „ovečkám“ a církevním záležitostem, zpříjemňovali si svůj „nudný“ život církevních hodnostářů lovm a jinými světskými zábavami, tudíž jim poté nezbyval čas na nic jiného. Nebylo tedy nic podivného na tom, že kněží jen s vypětím všech sil byli schopní sepsat kázání, které však vykazovalo nevalnou úroveň. Vzhledem k tomu, že kněžstvo tvořilo důležitou složku ve státní správě a Karel Veliký měl v úmyslu využít této skupiny k získání široké skupiny obyvatelstva pro křesťanství a tímto způsobem pak i upevnit jejich feudální závislost, rozhodl se Karel učinit panujícím poměrům přítrž a provedl na svou dobu razantní krok. Nařídil, že každý duchovní bude sloužit v den svátku mši na úrovni důstojné jeho postavení a pokud tohoto nebude schopen, bude bez milosti sesazen. Ovšem problém s duchovenstvem byl mnohem hlubšího charakteru.

V jednom ze svých okružních listů si stěžoval na to, že v písemnostech pořizovaných duchovními nachází neustále velké množství chyb, proto prohlásil: „Pokud někdo nedokáže správně psát a číst, nemůže být způsobilý k tomu, aby prezentoval a správně rozuměl Písmu svatému, proto bude ve školách od nynějška kladen obzvláštní důraz na správnou znalost gramatiky a stylistiky“²⁴. Karel se tímto začal soustředit na pozvednutí úrovně duchovních a za tímto účelem došlo k reorganizaci systému klášterních škol, přičemž jich za jeho vlády bylo postaveno okolo 50.

Důležitou roli v této reformě vzdělání sehrál také anglosaský mnich Alkuin, který působil na dvoře jako Karlův rádce a později vedl školu vystavěnou v Cáchách. Školy Karla Velikého disponovaly oproti jiným větším finančním zabezpečením a lepším učitelským aparátům, kde se

---

²³ tamtéž

dbalo na to, aby žáci byli po ukončení studia způsobilí nastoupit do vybraného úřadu, tedy by se dalo říci, že studenti byli vedeni především do praxe.

Na školách se vyučovalo v duchu sedmi svobodných umění, i zde můžeme pozorovat antický vědní základ (poprvé uvedl tento druh výuky Martianus Capella ve svém díle *De nuptiis Philologiae et Mercurii*²⁵ a do praxe pro karolinskou dobu je uvedl Alkuin. Tato umění se skládala z dvou hlavních skupin, zvaných trivium a kvadrivium. Do trivia, jak již napovídá sám název, se řadily tři předměty: gramatika, která byla založena na psaní a čtení v latině, s čímž úzce souvisela rétorika, kde se žáci v duchu antické tradice měli naučit vyjadřovat a prezentovat své myšlenky, a konečně dialektika, kde se měl žák naučit schopnosti rychlé a smysluplné argumentace²⁶.

Druhá skupina se pak nazývala kvadrivium, byly zde totiž vyučovány čtyři předměty, a to aritmetika, geometrie, astronomie a hudba, kteréžto všechny byly využitelné v pozdější činnosti duchovního hodnostáře – dle astronomických a aritmetických výpočtů byla totiž stanovována data pohyblivých svátků. Karel sám tomuto určování věnoval velkou pozornost a dokonce trestal pokutou ty, kteří stanovili pohyblivý svátek dle chybných výpočtů na špatný den²⁷. Vydal také sám jistý druh astronomické učebnice, kterou nechal rozšířit po celé říši a v níž dle antického vzoru a předlohy pojednává a vysvětluje cyklus hvězdných těles.

Sám Alkuin pak taktéž vysvětluje, k čemu by vlastně mělo sedmero svobodných umění sloužit: „Rozhodující výchozí bod veškerého vyučování a učení se by měl vyplynout do přesvědčení, že všechna moudrost a pravda má svůj původ v Bohu a je vylíčena v Bibli“²⁸. Písmo svaté se tak mělo stát jakýmsi vodítkem pro jakékoliv jednání a křesťanství obecně se mělo vyvinout ve všude uznávaný světonázor. Tím, že se žáci naučili dobře číst a porozumět Písmu, stali se prospěšnými státu, avšak ne každý student byl ochoten zdokonalovat své vzdělání. Přes všechny potíže se nakonec Karlovi podařilo svoji reformu prosadit a přispěl tím k vytvoření kvalitnějšího církevního aparátu, v němž byl klérus schopen lépe vykonávat své každodenní povinnosti a dokázal plnit i úkoly, které Karel zadal.

---

²⁴ Epperlien, Siegfried. Karl der Grosse. Berlin 1971: VEB Verlag

²⁵ Filosofický slovník Universum. Praha: Knižní klub 2009

²⁶ Floss, Pavel: Architekti křesťanského středověkého vědění. Praha: Vyšehrad 2004

²⁷ Arno Borst: Der Streit um den karolingischen Kalender. Hahn, Hannover 2004

²⁸ Epperlien, Siegfried. Karl der Grosse. Berlin 1971: VEB Verlag

Karel sám šel v mnoha věcech svým poddaným příkladem, a jelikož si dobře uvědomoval, že neexistuje dobré vzdělání bez kvalitního čtiva a kvalitní knihy se můžou obstarávat pouze v tom případě, že pro ně bude nalezeno/vybudováno místo, rozhodl se vystavět ve svém sídle knihovnu, která, jak zpravuje Einhard v díle Život Karla Velikého, „obsahuje velké množství knih, které se Karel rozhodl zařadit do své knihovny“²⁹. Tímto krokem vybízeli Karel i kláštery, aby ve svých zdech budovaly knihovny, do nichž měla být umístěna díla kvalitních, především latinských, autorů, k oblíbeným patřila kupříkladu tvorba Plinia, Cicerona, Sallustia a neopomenut zůstával i Augustin, z něhož si rád předčítal i Karel. V každé knihovně se pak měly nacházet knihy o křesťanských svátcích, gramatické i katolické nauce, které měly být studentům neustále k dispozici. Tyto texty měly pak být přepsány a napsány bezchybně, protože když se chce člověk modlit k Bohu, nemůže to činit správně, protože v knihách jsou obsaženy chyby, které tomu zabraňují³⁰.

V tomto místě si můžeme všimnout očividně silného propojení křesťanské víry a státního aparátu, neboť panovník sám dbal o to, aby křesťanské texty byly vykládány správně, protože pouze tak se mohli z lidí stát dokonalí katolíci, kteří rozumějí své věci a kteří dokáží fungovat ve státě jako jeden národ spojený skrze stejnou a jednotnou víru i vzdělání.

Karel tak vybízeli k sepsání lepšího, jednoduššího vydání Bible, kde bude pokud možno minimum chyb, a který bude kazatelům vždy po ruce. Tohoto úkolu se zhostil Alkuin, který v biblickém textu odstranil chyby, které byly nejvíce do očí, a tento nově zrevidovaný text byl potom v kláštorech opisován a dále rozšiřován. Ovšem Karel vydal také nařízení, že se na přepisování biblických a náboženských textů nemůže podílet jen tak někdo, musí se vždy jednat o již vyspělého jedince, který bude tomuto úkolu přikládat patřičnou vážnost a nebude jej brát na lehkou váhu, proto bylo zapovězeno, aby tyto texty opisovala omladina³¹. Při prepisech totiž mniši sice používali v podstatě pouze své tři prsty, v nichž drželi brk, ale ve skutečnosti na textu pracovalo celé tělo z fyzického i psychického hlediska, proto v mnoha textech této doby najdeme glosy, které odkazují na to, v jakém rozpoložení se pisatel zrovna nacházel, co ho tránilo nebo jak

---

²⁹ Epperlien, Siegfried. Karl der Grosse. Berlin 1971: VEB Verlag

³⁰ Haegermann, Dieter. Karel Veliký – Vládce západu. Praha : Prostor, 2002

³¹ Alessandro Barbero. Karl der Große. Vater Europas. Klett-Cotta, Stuttgart 2007

se mu psalo, výjimkou nejsou zápisy jako „mrznu“, „ach, moje ruce“ nebo „mizerný pergamen“.³²

Ovšem problém nepředstavovaly pouze chyby, kterých se pisatelé dopouštěli, nýbrž také písmo, které se od dob Merovejců stávalo čím dál tím více nepravidelným a stále méně čitelným. I do této oblasti zasáhnul Karel Veliký. Rozhodl se reformovat písmo do pravidelné, upravené a čitelné formy, která dostala název karolinská minuskule. Její rozšíření ovšem nebylo tak rychlé, jak by se možná zdálo, reforma zasáhla nejdříve již zmíněné zrevidované biblické texty, teprve později se rozšířila z dnešní Francie do Německa, Švýcarska, Itálie a dalších míst. Toto rozšíření bylo zásluhou činnosti Alkuina a v 15. století sloužilo nově vzniklé písmo jako předloha pro pozdější evropské tištěné písmo.

---

³² Rudolf Schieffer: *Schriftkultur und Reichsverwaltung unter den Karolingern*. Opladen 1996.

IV. Latina do doby karolinské

Už během pozdní antiky a stěhování národů je možné zaznamenat tendenci jakéhosi propadu vzdělanosti v oblasti latiny, čímž mám na mysli nejen schopnost používat ji jako prostředek k dorozumívání v její čisté formě, nýbrž i jistý druh neschopnosti učit se jejím gramatickým pravidlům a zásadám. Je možné, že tato neznalost byla zapříčiněna i faktem, že mnoho kvalitních latinských textů se do raného středověku nedochovalo, pouze se o existenci těchto textů vědělo, ale nebyly nikomu k dispozici. Co se nové tvorby týče, rozhodně se nedá mluvit o nějakém latinském literárním boomu, nových textů vznikalo zhruba do 6. století pouze poskrovnu.

Za posledního římského císaře, který skutečně vládnul latinou a jehož mateřským jazykem i latina byla, je považován Justinian a ve stejné době tvořil latinsky psaná díla i jeho současník Corripus, který je pokládán za posledního relevantního poetu starověku³³. Také Řehoř Veliký někdy kolem roku 600 používal ve svých kázáních ještě klasickou latinu.

V pozdějších dobách je však propast mezi klasickou latinskou formou a nářečím tak velká, že z těchto lokálně používaných dialektů se vyvinuly úplně nové národní jazyky.

Ovšem latina zůstávala i nadále jazykem liturgie, neboť pouze tento jazyk fungoval jako jistá mezinárodní forma, v níž bylo možné hovořit k většímu množství obyvatel všemožných zemí, jak dokládá i Jeronýmův překlad Bible do latinského jazyka (Vulgáta). Křesťanská latina, jak se tento nový fenomén nazýval, zůstala svým způsobem poplatná latině klasické, smísila se však částečně s prvky latiny hovorové.

Naprostý rozkol v latinské gramatice znamenala latina merovejské doby. Jsou zde pozorovatelné silné vlivy vznikajících národních jazyků, proto není ničím neobvyklým, že v některých starých textech této doby nalezneme slova, která se podobají moderní francouzštině, italštině nebo němčině.

I písmo merovejské doby v sobě odráží tento rozkol a nejednotu. Merovejská minuskule se používala především na území dnešní Francie, jednalo se o jistý druh kurzívy, která vycházela z římského písma a používala se původně pouze v královských listinách, jak dokládají písemnosti

---

³³ Češka, Josef. Zánik antického světa. Praha 2000: Vyšehrad

z dob kralování Merovejců a prvních Karlovců, avšak později písmo přešlo částečně i do knih a soukromých listin³⁴. Opět však zde nelze hovořit o jednotnosti, v různých oblastech se forma merovejské minuskule od sebe vzájemně lišila. Písmo je těžko čitelné, protože kvůli nesourodosti psaní velmi často docházelo k tomu, že sousední slova byla sloučena v jedno, což pak zhoršovalo a doposud zhoršuje schopnost porozumění a rozšifrování textu. V 8. století pak tyto nepřístojnosti napravil svou reformou v oblasti psaní již zmíněný Karel Veliký svojí karolinskou minuskulí, která se vyznačuje větší pravidelností a lepší čitelností, jak již bylo zmíněno výše.

Jak jsem již naznačila v předchozích kapitolách, ve školách, které byly zakládány v područí opatství nebo biskupství, se vyučovalo latině, avšak pouze její klasické formě, neboť zde byly čteny spisy klasiků a církevních otců. Ruku v ruce s tímto povznesením latiny na vyšší úroveň krácel však i zánik latiny vulgární, o které se ještě zmíním později.

Dalo by se říci, že Karel Veliký v podstatě nepomohl přetvoření jazyka, který by používal nějaký doposud žijící národ, latina zde v tomto případě sloužila pouze jako jistý typ dorozumivacího prostředku, který lidé používali, aby mezi sebou mohli udržovat vzájemnou komunikaci. Jak říká Věra Barandovská-Frank ve svém díle *Latina jako mezinárodní jazyk*: „Tato definice je v naprostém souladu s dnešním pojetím funkce plánovaného jazyka³⁵“. Ovšem Jeffrey Hennig definuje plánovaný jazyk jako jazyk vymyšlený, který za určitých okolností slouží lidem ke vzájemnému dorozumění se. S první částí jeho definice je jen těžké souhlasit, vezmeme-li v úvahu, že latina dříve byla živým jazykem, nikoli vymyšleným, takže do jeho pojetí plánovaného jazyka by latina pravděpodobně nezapadala.

---

³⁴ Pátková, H. *Česká středověká paleografie*. České Budějovice 2008.

³⁵ Barandovská-Frank, Eva. *Latina jako mezinárodní jazyk*. Praha 1995: Kava-Pech, str. 29

3. Latina v průběhu staletí

I. Počátky latiny

Latina tvoří bezpochyby dodnes významné kulturní dědictví prakticky všech větších a významnějších měst, jednak se zde bezpochyby dříve nacházeli autoři, kteří vytvořili latinsky svá význačná díla, jednak zde najdeme jistě mnoho nápisů, v nichž jsou buďto použity římské číslice nebo celá latinská slova či věty. Proto bych se v této kapitole ráda zabývala druhy latiny, které předcházely karolinské renesanci, případně které následovaly po ní, neboť se jedná o důležité milníky jejího vývoje a vytrhnout jazyk z jeho historického kontextu je nesmyslné.

Jak je jistě známo, latina vznikla na území Latia, které se rozkládalo v oblasti dnešního Říma, a patří do skupiny indoevropských jazyků. Vzhledem k tomu, že původní latina čelila vzdělanějším a vyspělejšími protivníkům v podobě etruštiny a řečtiny, nalezneme v ní určité jazykové výpůjčky z těchto jazyků, kterým se pochopitelně nemůže vyhnout žádná vznikající jazyková formace³⁶. Etruskové, sami o sobě dávno zaniklí, dali pozdějším obyvatelům Říma výborný základ nejen na poli jazykovém, z něhož Římané přejali abecedu (původně však řeckou) a některá slova (např. *haruspex* – věštec, který odhaduje budoucnost dle podoby vnitřností), ale i v oblasti stavitelství, náboženské i duchovní.

Ovšem latina ve svých počátcích neužívala žádného privilegovaného postavení, jak by se snad mohlo zdát, nic nenasvědčovalo tomu, že se za několik staletí stane všeobecně uznávaným a rozšířeným jazykem, který se budou snažit dokonce znovu začátkem středověku normalizovat a upravit tak, aby odpovídal potřebám doby. Podobné vlastnosti jako latina měly tehdy i jiné jazyky, její rozšíření tedy může být přičítáno více méně pouze expanzím římských vojsk a jejich dobytelských úspěchům³⁷.

Následkem těchto vítězství latina začala potlačovat původní jazyky a přijímala některé jazykové prvky podrobených národů. Nejvíce ovlivnila podobu latiny bezpochyby řečtina. Chybějící terminologie se pochopitelně musela odněkud brát a jako dobrá forma kompenzace

---

³⁶ Nechutová, Jana. *Středověká latina*. Brno 1995

³⁷ Barandovská-Frank, Eva. *Latina jako mezinárodní jazyk*. Praha 1995: Kava-Pech

slovních nedostatků posloužila právě řečtina, což můžeme pozorovat především v latinských literárních dílech³⁸. Ovšem tato nedostatečnost slovní zásoby se mnohým autorům nelíbila a pokoušeli se vytvořit vlastní čistě latinskou terminologii, jak můžeme vidět na příkladu Tita Lucretia Cara, který ve svém díle *De rerum natura* položil základ čistě latinské terminologii v oblasti fyziky a přírodních věd.

Ovšem faktem zůstávalo i nadále, že většina vzdělanců a elity z římského prostředí hovořila plyně řecky a mnohdy se učila i na řeckých školách, vládl zde tedy bilingvismus.

II. Klasická latina

---

³⁸ Jürgen Leonhardt. *Latein, Geschichte einer Weltsprache*, München. 2009: C.H.Beck

Klasická latina vychází ve svém základu ze staré latiny, jejíž počátek je tradičně stanoven na období okolo 3. století př.n.l. a která se díky hláskovým změnám transformovala z nejstarší formy latinského jazyka³⁹. Proběhly zde změny ve fonetické i morfologické stránce a při vývoji jazyka došlo k rotacizmu⁴⁰ a oslabení vokálů. Tyto probíhající změny, tedy transformace z nejstarší latinské formy na starou latinu, jsou dobře zdokumentovány v komediích od Plauta nebo Terencia, kde si hláskových změn můžeme všimnout nejlépe. Od 1. století př.n.l. hovoříme pak již o klasické latině, která v podstatě představovala další stupeň vývoje staré latiny, avšak změny, které se udály při přeměně staré latiny na klasickou, neprobíhaly ve všech místech Římské říše se stejnou intenzitou a pochopitelně už vůbec ne ve stejnou dobu, důležitým faktorem zde byla asimilace obyvatelstva a také ortografické diference.

Rozvoj latiny v její klasickou formu souvisel do značné míry s rozvojem literární tvorby tohoto období, neboť skrze vznikající literární památky docházelo ke stálému zdokonalování latinských slovních obrátů i syntaxe a na poli lexikálním nebylo již více třeba řeckých výpůjček, kterými byla stará latina zahlcená. Z latiny se stal jazyk, který byl schopný směle konkurovat řečtině a určitým druhem komplikovanosti ji ve své větné skladbě i převyšoval.

Za doby Cicerona a Vergilia se po syntaktické stránce neměnilo prakticky nic, i nadále zůstávaly doménou hypotaktická souvětí, v textech jsou často užívány konjunktivy a velice oblíbenými se stávají i infinitivní vazby, mimo akuzativu s infinitivem se hojně využívá i nominativní vazby⁴¹. Za Cicerona dosáhla latina svého největšího rozkvětu a ustrnula ve své dosavadní formě, neboť u pozdějších autorů nepozorujeme žádné změny, co se gramatické oblasti týče. Vezmeme-li kupříkladu díla Seneky nebo Augustina, mimo slovní zásobu se nijak razantně neliší od svých předchůdců. Z toho důvodu vyslovil jeden z významných německých filologů tezi, v níž tvrdí, že: „ *Již od přelomu století se stala latina mrtvým jazykem, protože se posléze už žádným zásadním způsobem neměnila a právě z toho důvodu se z ní mohl stát jazyk sloužící ke komunikaci ve středověku a novověku.*“⁴²

---

³⁹ Jürgen Leonhardt: Latein, Geschichte einer Weltsprache. C. H. Beck, München 2009

⁴⁰ Jedná se o změnu prakticky jakékoliv hlásky v „r“. Ernst, Peter. Deutsche Sprachgeschichte. Tübingen 2005

⁴¹ Nechutová, Jana. Středověká latina. Brno 1995

⁴² Wilfried, Stroh: Latein ist tot, es lebe Latein! Kleine Geschichte einer großen Sprache, List Verlag, Berlin 2007

Následkem římské expanze se latina stala významným komunikačním prostředkem v rámci Imperia Romana, kterým bylo možné se dohovorit v kterékoliv oblasti říše, a díky romanizaci oblastí, jako byly Galie, Hispánie a severní Afrika, se stala takřka mateřským jazykem mnoha národům. V pozdní antice se latina dokonce dočkala toho, že z ní samotné byla slova přejímána do jiného kulturního jazyka, který si latina dříve brala za vzor a skrze svoji omezenou slovní zásobu využívala jeho lexika. Řeč je zde především o řečtině.

III. Vulgární latina

Vulgární latina je další významnou složkou, která se výrazným způsobem podílela na vzniku pozdější latiny středověké, tudíž vedle latiny klasické, na jejíchž ramenech je středověká latina vlastně vybudována, tvoří vulgární latina tu část, kterou byla středověká latina spíše ovlivňována a jež se podílela na její formaci. Jak však říká Jana Nechutová ve své knize *Středověká latina*: „Vulgární latina ovlivňovala formování středověkého jazyka v poměrně velké míře, již však nelze přesně stanovit, poněvadž nemůžeme vždy správně odhadnout, co skutečně dědictvím vulgární latiny je, dodnes totiž není přesně vymezená, neboť za sebou nezanechala žádné kontinuitní svědectví.“⁴³

Když posuzujeme tuto odnož latiny, je vždy zapotřebí mít na paměti, že se v tomto případě nejednalo obvykle ani o literární jazyk, ani o jazyk státní správy, šlo spíše o jistý druh nářečí, které se od sebe v každém koutě římského impéria lišilo a z něhož se později vyvinuly románské jazyky.

Naznačila jsem zde, že tento jazyk se používal v podstatě výhradně pro ústní komunikaci, i když i zde se objevuje několik výjimek, protože pouze z literárních dokladů se můžeme dozvědět, jak tato vulgární latina vlastně vypadala, proto zde logicky musejí existovat v ní psaná literární díla. Jedním z nich jsou Plautovy komedie, císařskou dobu pak zastupuje dílo *Satiricon* od Petronia, v němž u některých slov je doposud sporné, co vlastně znamenají nebo je jejich výklad nejednoznačný.⁴⁴ Podkladem pro pozdější bádání v této oblasti se potom stává cestopis pravděpodobně španělské jeptišky Aetherie, který byl sepsaný v 5. století. Nejspolehlivější zdroj však tvoří nápisy, vytvářené většinou lidmi, kteří neprošli žádným vzděláním, proto byli schopní psát pouze tak, jak sami uměli.

K typické tendenci vulgární latiny patří snaha vyhýbat se jednoslabičným slovům a nahrazovat je slovy delšími, proto se místo dříve obvyklých slov dostávají ke slovu spíše odvozeniny vznikající různými příponami, nejvýrazněji se tento rys projevuje v deminutivech jako *anima* – *animula*, *agnus* – *agnellus*.⁴⁵ Obvyklé je také nahrazování jednoslabičných tvarů slovesa *jít*, místo nichž se používají spíše tvary slovesa „*vadere*“.

V pozdějších textech především neliterární povahy se často objevuje potíže s jejich původem a jazykovou příslušností, neboť se zde dá jen stěží dopátrat toho, zda je text ještě psaný

---

⁴³ Nechutová, Jana. *Středověká latina*. Brno 1995.

⁴⁴ Conte, Gian Biagio. *Dějiny římské literatury*. Nakladatelství KLP. Praha 2003.

⁴⁵ Nechutová, Jana. *Středověká latina*. Brno 1995

vulgární latinou nebo jestli se jedná již o nový románský jazyk. Tito autoři se mnohdy domnívali, že ještě píše latinsky, a proto jim tato stránka věci byla lhostejná. To, že opravdová latina vypadala úplně jinak, bylo zjištěno až díky učencům, které pozval na svůj dvůr Karel Veliký v období karolinské renesance.

IV. Křesťanská latina

Důležitým zdrojem změn v původním latinském lexiku se stalo také postupně se stále více rozvíjející se křesťanství, které se skrze přísun stále nových a nových přívrženců postupně

etablovalo na náboženství, ve středověku již zcela dominující. Křesťanství však neznamenalo přínos pouze na rovině slovní zásoby, nýbrž přineslo s sebou také nové skutečnosti, které latina doposud neznala a byly jí cizí. V takovémto případě bylo nutné si vypomoci jiným způsobem, proto se vracelo již v předchozích dobách využívané formě přejímání slov z cizího jazyka. Zatímco však dříve byla jako „pomocný“ jazyk využívána především řečtina, nyní se jednalo spíše o aramejštinu a hebrejštinu, které měly ke křesťanským reáliím pochopitelně podstatně blíže, vezmeme-li v úvahu místo, na němž se křesťanství formovalo, a také hlavního iniciátora jeho šíření. Podobným způsobem se v současné době u nás přejímají anglické i jiné názvy většinou pro výtvarné produkty moderní techniky. Připomeňme si slova jako notebook, digestoř, lampa a mnoho dalších.

Dalším obvyklým způsobem pojmenovávání nových skutečností bylo doplňování významů u slov stávajících, tak se tedy často stalo, že u slov jako kupříkladu „fides“ došlo k získání významu nového, v tomto případě „víra“⁴⁶. S podobným systémem se ovšem setkáváme dodnes ve všech možných jazycích, kupříkladu v němčině existuje spojení „geile Sau“, které rozhodně není urážlivého rázu, neboť se takto mezi mladými označuje hezká, přitažlivá žena.

Latina se ovšem snažila slova i sama tvořit, a to často s pomocí různých sufixů, které přidávala ke slovům již existujícím. Tak docházelo k tomu, že latina disponovala několika výrazy, většinou dvěma, pro některé skutečnosti nového náboženství. Jednalo se o jeden výraz přejatý a jeden latinský (např. ecclesia – templum).⁴⁷ Nové náboženství ovlivnilo podstatným způsobem i původně striktně danou latinskou syntax, a to především skrze nové literární žánry, které se staly velmi oblíbenými, přičemž vycházely z řeckého vzoru. Důležitým počinem pro středověkou latinu vůbec bylo přeložení Bible do latiny, na kterémžto překladu se podílel velkou částí Jeroným. Ovšem již před jeho Vulgátou existovaly jiné překlady Bible, které se nám však nedochovaly, tyto jsou pak označovány jako Praevulgata.

Ze všech těchto ústupků, které latina vlivem doby provedla, je dle mého názoru patrná snaha o přizpůsobení se novým podmínkám a také snaha o to, aby stále „zůstala ve hře“, jak by se dnes moderně řeklo. Zda ovšem později tahle až přílišná přizpůsobivost nebyla spíše na škodu, to je už věc druhá, neboť do sebe postupně začala vstřebávat slova patřící i do vznikajících románských jazyků, z čehož za doby Merovejců vzniknul jakýsi hůře identifikovatelný latinsko-

---

⁴⁶ Novotný, František: Historická mluvnice latinského jazyka. Praha 1955

⁴⁷ Nechutová, Jana. Středověká latina. Brno 1995.

románský slepenec, který obsahoval směsici nejrůznějších jazyků a tvarů a který je do dnešní doby stěží srozumitelný. Podobný vývoj je ale možné sledovat i v naší zemi, když se při běžné konverzaci objevují věty typu: „Potřebuju na komplu heknout tu new gameku, cos mi dal.“ Přičemž nezavěšený člověk jen stěží pozná, co mělo být jádrem takovéto anglicko-české výpovědi.

Na tomto místě bych ráda zmínila i problematiku merovejské latiny, jejíž neutěšený stav nepřímou přispěl ke karolinské renesanci. Je pro ni zcela charakteristický rozpad syntaxe i morfologie, přičemž jazyk tenduje k hovorové románštině. Paradoxní je také fakt, že na jednu stranu se zde objevuje snaha o zachování spisovného jazyka, na straně druhé se zde prosazuje silný vliv hovorové řeči, z čehož následně vznikne forma latiny, v níž je psaná Fredegarova kronika nebo kterou používá v 7. století Virgilius Maro Grammaticus⁴⁸.

Každopádně zde platí, že psaná merovejská latina v sobě nese jednak znaky mluveného jazyka, jednak snahu o korektnost, která vyústí v hyperurbanismy⁴⁹ a chyby. Proto se již za doby Pipina Krátkého objevují náznaky, které napovídají, že již tehdy se Pipin snažil o nápravu chaoticky vyhlížejícího jazyka, což však v období nazvaném karolinská renesance dokončil až jeho syn, Karel Veliký, který nepomohl jen obnově studia starých, kvalitních latinských textů, ale přispěl i k celkové reorganizaci školství.

V. Karolinská minuskula

Jak jsem již dříve poznamenala, karolinská doba a její latina byla silně poznamenána vznikem nového typu písma, jehož inspirátorem měl být Karel Veliký. Písmo mělo sloužit k urovnání a ucelení tehdejšího neladu v oblasti písma, neboť texty psané do doby, než došlo

---

⁴⁸ Nechutová, Jana. Středověká latina. Brno 1995.

⁴⁹ Chybný tvar, který vznikne v okamžiku, kdy se pisatel snaží být přehnaně korektní a jde mu o to, aby se vyjadřoval kultivovaně a nepoužíval žádné nespisovné prvky. Petráčková, Věra a spol. Akademický slovník cizích slov. Academia. Praha 2001.

k reformě v písemnictví, jsou čitelné jen s velkými obtížemi, a to nejen po stránce grafické, nýbrž i po stránce významové.

Karolinská minuskula mající svůj původ v říši Karla Velikého se rozšířila zhruba od 8. století do celé Evropy, kde opanovala listinné i knižní dokumenty až do století dvanáctého. Ovšem její vznik a původ je stále zahalen tajemstvím, které zkoumají učenci a v současné době vědci již od doby, kdy se touto problematikou zabýval Jean Mabillon a dodnes existují mnohdy zcela protichůdné pohledy na to, kde a kdy písmo vzniklo.

Mabillon spojoval vznik minuskuly s dvorskou školou vzniklou za vlády Karla Velikého zvanou schola palatina a s mnichem Alcuinem. Dle něj tvořila základ písma původní polouniciála a na popud Karla Velikého z ní byla vytvořena minuskule. Jak se ovšem dovídáme v díle Alexandra Húščavovi: „Tato teorie měla značné trhliny, neboť již z doby vlády Karlova otce Pipina Krátkého jsou dochovány písemné památky, ve kterých je zřejmý nástup nové moderní abecedy.“⁵⁰ S tímto Anglosasem spojoval vznik karolinského písma i Leopold Delisle, významný francouzský historik a knihovník, který se zabýval především starými manuskripty ze středověké Normandie, ale ve svých pojednáních se pohroužil i do studia textů psaných v karolinské minuskule. Podle něj mělo písmo vzniknout v opatství sv. Martina v Tours, kde Alcuin působil dříve jako opat.⁵¹ Dle jiného významného badatele v oblasti karolinské renesance, Theodora von Sickela, měla karolinská minuskula (karolina) svůj původ u papežského stolce, nikoliv v klášteře nebo karolinském hnutí, jak naznačuje Mabillon, a jako důkaz pro své tvrzení přikládá výzkum z oblasti papežské kanceláře, kde podle něj vznikl text Liber Diurnus Pontificum Romanorum, o němž si myslel, že byl vytvořen jako kancelářská příručka⁵². Tato teorie však byla v pozdější době, konkrétně po druhé světové válce, opět zpochybněna a odvrhnutá, načež konečně následovala teorie Charlese Higouneta, který tvrdil, že toto písmo nemá jedno centrum, nýbrž se jeho vznik odehrával na více místech a postupně se rozšiřovalo do celé Evropy⁵³. S touto teorií v současné době souhlasí i přední evropsští paleografové a tak se dle dostupných studií prozatím soudí, že karolinská minuskule nebyla vytvořena Karlem Velikým jako jistý druh reformního zásahu do tehdejšího katastrofálního stavu písma, ale je spíše výslednicí písem, která na tomto

---

⁵⁰ Húščava, Alexander. Dějiny a vývoj našeho písma, Bratislava 1951

⁵¹ tamtéž

⁵² Sichel, Theodor. Prolegomena zum Liber diurnus, Wien 1889.

území existovala již v dřívějších dobách a kolem 8. století došlo k jejich vzájemnému propojení, z čehož poté vznikla karolinská minuskula⁵⁴.

Na začátku této kapitoly jsem zmínila, že karolinská minuskula by mohla mít svůj původ v polouniciále, což bylo později vyvráceno. Avšak Mabillon neměl ve svých tvrzeních tak úplně nepravdu, neboť i pozdější badatele sváděl tvar písmena „N“, které se polouniciále velice blížilo⁵⁵. Jak se ovšem posléze ukázalo, tato podoba je dána tím, že obě písma vycházejí z mladší římské kurzívy. Polouniciála z ní vychází přímo, karolinská minuskula pak nepřímo skrze formující se národní jazyky a jejich písma. Vzhledem k tomu, že předcházející písma byla charakteristická svou špatnou čitelností, stejně jako texty v národních jazycích, byl kladen důraz především na dobrou grafickou úpravu textů, čehož bylo docíleno skrz oddělování jednotlivých slov a taktéž se projevila snaha omezit tzv. ligatury⁵⁶. Taktéž se prosazovaly snahy eliminovat mnohotvárnost většiny písmen a zamezit tak situaci, kdy se jedna litera mohla psát na několik různých způsobů, tím se docílilo vzniku elegantního a dobře vypadajícího čitelného písma.

Karolinská minuskula se udržela na pozici dominantního písma relativně dlouhou dobu, ale stejně jako jazyk prošla i ona v průběhu těchto staletí množstvím inovací a změn. Došlo k ještě většímu omezení v oblasti zkracovacích znamének a ligatur⁵⁷, které však přesto nevymizely úplně. Interpunkce, která se používala již v počátcích vzniku minuskuly, se skládala výhradně z čárek a teček nebo kombinací obojího, otazník se objevuje poprvé kolem roku 800⁵⁸.

U některých písmen docházelo často ke kolísání mezi majuskulní a minuskulní formou, typickým příkladem této rozkolísanosti je kupříkladu „N“, u něhož písaři ještě několik desetiletí upřednostňovali majuskulní formu před minuskulní a podobně tomu bylo i u písmena „D“. Mezi minuskulou 9. a 10. století se nevyskytuje velké množství rozdílů, můžeme dokonce říci, že

---

⁵³ Pátková, Hana. Česká středověká paleografie. České Budějovice 2008

⁵⁴ tamtéž

⁵⁵ W. Wattenbach. Das Schriftwesen im Mittelalter. Hirzel, Leipzig 1871

⁵⁶ Bernhard Bischoff. Paläographie des römischen Altertums und des abendländischen Mittelalters Berlin. Schmidt, Berlin 1979

⁵⁷ z lat. ligare „svázat“, označuje spojení dvou znaků v textu. V klasické podobě se jedná o „svázání“ dvou znaků při psaní. V latinském písmu se ligatury používaly velmi často ve středověkých rukopisech, kde jedno písmeno může mít až několik tvarů a podob, podle ligatury, tj. podle toho, jaké písmeno předchází či následuje a jak je s ním spojeno. HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav, NOVÝ, Rostislav. Vademecum pomocných věd historických. Praha: H&H 1993

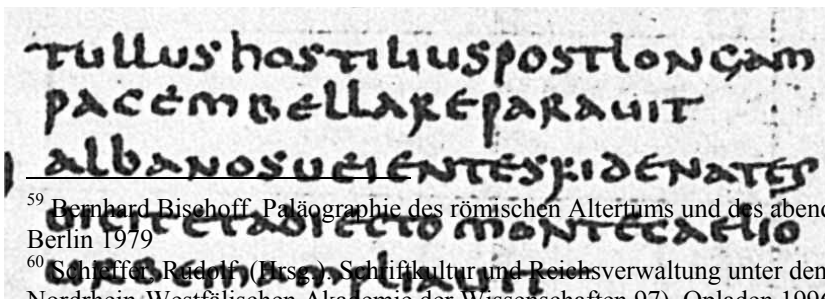
⁵⁸ Harald Haarmann. Geschichte der Schrift, Verlag C. H. Beck, München 2002

odlišnosti jsou minimální, v 10. století pak dochází k mírné stagnaci v oblasti vývoje písma, od století jedenáctého však rozvoj zase pokračuje. Písmeno „D“ se používá výhradně ve své minuskulní podobě a i u jiných písmen jsou zaznamenány změny, například „s“ se vyskytuje v kulaté formě na konci i uprostřed slov, kde se dříve nacházelo „s“ dlouhé⁵⁹.

Vzhledem k tomu, že se karolinská minuskula rozšířila do celé Evropy a do nejrůznějších oblastí, bylo přirozené, že její vývoj probíhal v každém místě odlišně a také různou rychlostí. Důležitými středisky písma tohoto období se staly kláštery ve Francii jako Corbie, Lyon nebo Remeš, v Německu pak Mohuč, Wuerzburg nebo Fulda, v Itálii Verona. Každý z těchto klášterů přidal do karolinské minuskuly prvky své jedinečnosti. Proto když porovnáme texty ze stejného období, avšak z různých skriptorií, nalezneme pochopitelně mnohé odlišnosti, neboť každý z těchto klášterů uplatňoval vlastní pojetí karolinské abecedy⁶⁰. V 9. století se pak vyvinula speciální „odnož“ karolinské minuskuly, a sice minuskule diplomatická, z níž se později vyvinulo gotické písmo.

Unciála⁶¹

Vznikla zaokrouhlením některých liter z capitaly quadrate a nově se v ní vytvořily vokály A, E, U, novinku později tvořily kontrakce, které měly svůj původ v Řecku a byly přejety v pozdní antice⁶². Unciála se používala relativně hojně ještě v 7. století n. l., v následujících stoletích pak ustoupila do pozadí a užívala se výhradně v nadpisech.

⁵⁹ Bernhard Bischoff, Paläographie des römischen Altertums und des abendländischen Mittelalters Berlin. Schmidt, Berlin 1979

⁶⁰ Schuffner, Rudolf (Hrsg.), Schriftkultur und Reichsverwaltung unter den Karolingern (Abhandlungen der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften 97). Opladen 1996.

⁶¹ ukázka písma pochází z knihy Bretholz, B. Lateinische Paläographie. Leipzig 1924

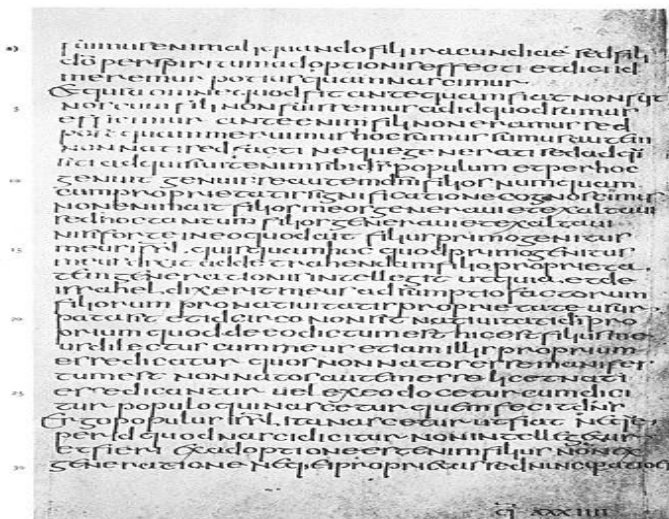
⁶² Bischoff, Bernhard. Paläographie des römischen Altertums und des abendländischen Mittelalters Berlin. Schmidt, Berlin 1979

Polouniciála⁶³

Vznikla kombinací unciály a mladší římské kurzívy, jak je patrné už z názvu, je velmi podobná unciále s tím rozdílem, že v tomto případě se jedná o minuskulní písmo. Využívalo se jí spíše pro diplomatické a literární texty. Protože se nejednalo o písmo jinak obzvlášť zdobné,

A. D. 509/10. — St. Hilaire de Poitiers. Demi-onciale.
Rome, Archivio di S. Pietro, D. 18a.

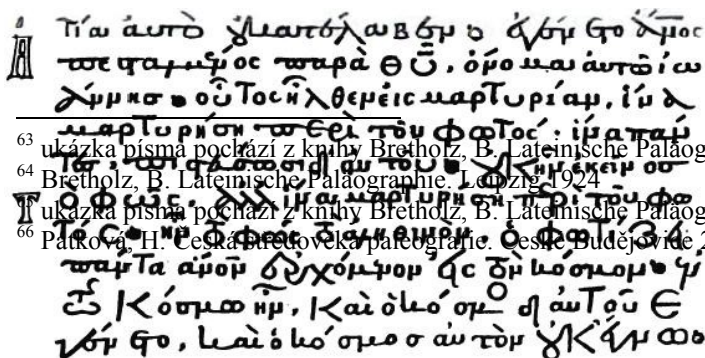
20

používalo se především z toho důvodu, že jím bylo možné rychle psát⁶⁴.

Minuskule⁶⁵

Dle definice uvedené v paleografii se jedná o znaky, které je možné zapsat do čtyřlínkové osy, takže mohou zalpňovat pouze střední pásmo, ale zasahovat můžou i do horní nebo spodní linky⁶⁶

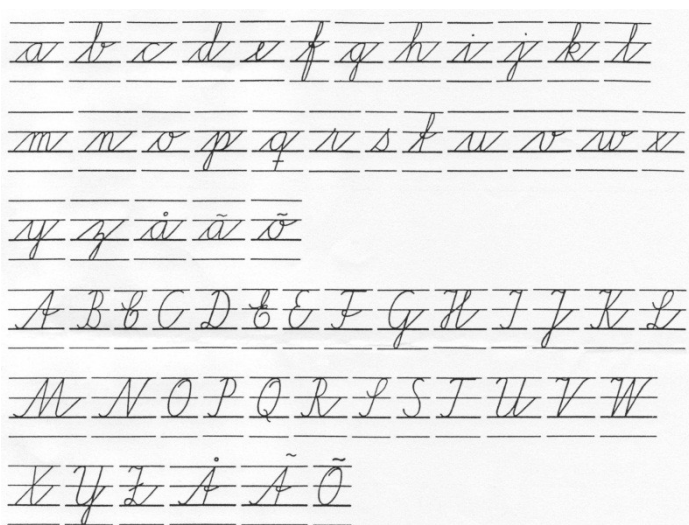
⁶³ ukázka písma pochází z knihy Bretholz, B. Lateinische Paläographie. Leipzig 1924

⁶⁴ Bretholz, B. Lateinische Paläographie. Leipzig 1924

⁶⁵ ukázka písma pochází z knihy Bretholz, B. Lateinische Paläographie. Leipzig 1924

⁶⁶ Patkovič, H. Česká Bretholova paleografie. České Budějovice 2008.

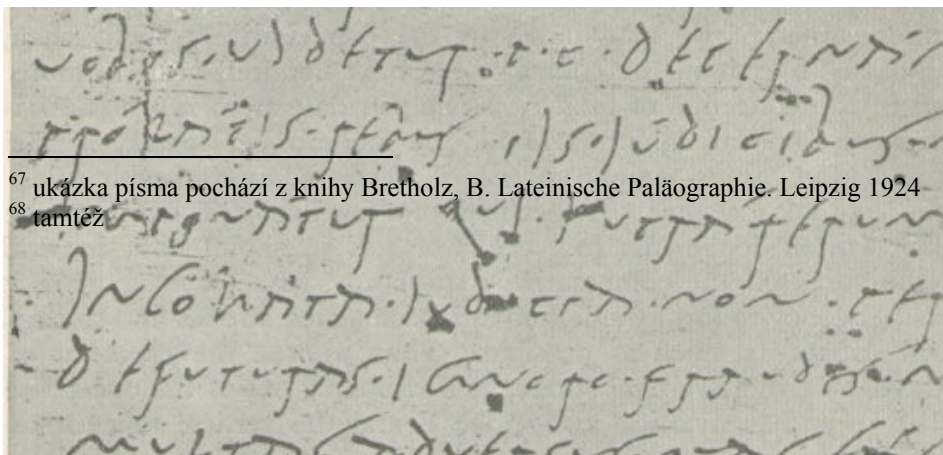
Srovnání minuskule a majuskule⁶⁷

Římská kurzíva

Existují dva typy římské kurzívy, starší a mladší. U starší kurzívy se jedná o majuskulní písmo, které se používalo především pro obchod. Mladší římská kurzíva je potom minuskulní písmo, přičemž jsou jednotlivá písmena propojená, čímž se také zrychlilo psaní.

Starší římská kurzíva⁶⁸

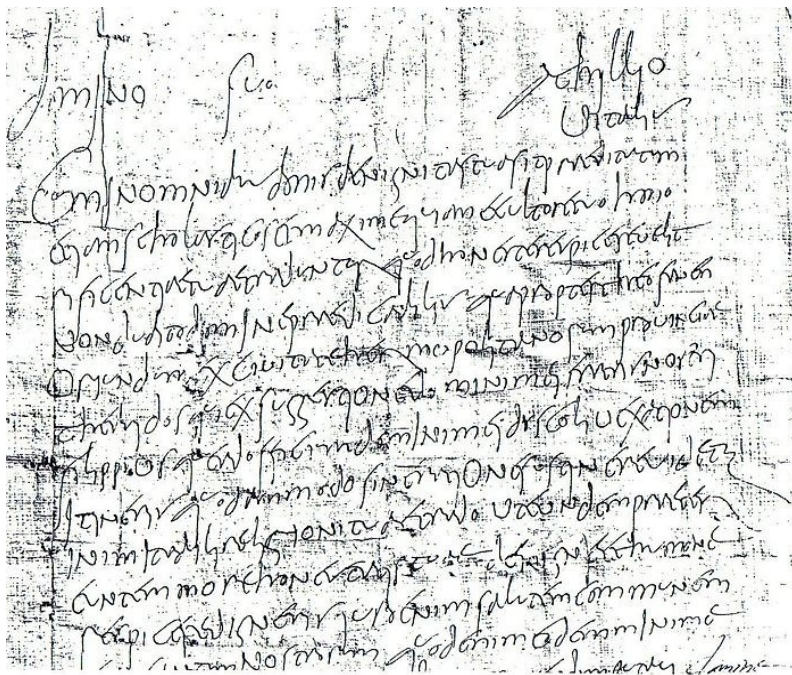

⁶⁷ ukázka písma pochází z knihy Bretholz, B. Lateinische Paläographie. Leipzig 1924

⁶⁸ tamtéž

Mladší římská kurzíva⁶⁹

4. Osobnosti na dvoře Karla Velikého

I. Einhard

Einhard byl jednou z nejzřetelnějších postav pohybujících se v okolí Karla Velikého. Zajímavá je již ortografie jeho jména, on sám upřednostňoval formu Einhart, v pramenech je možné objevit i variantu Einhardt, románské jazyky pak dále upřednostňují ortografický tvar

Eginhard nebo Eginardo⁷⁰. Jeho věhlas spočívá především v cenném díle Vita Caroli Magni, v němž podává svědectví o Karlovi, jeho životě, zálibách i panování. Jednalo se o pokračovatele Alcuina, který byl Einhardovým učitelem, po němž posléze přejal funkci jakési vůdčí osobnosti v oblasti školství a vzdělanosti, dále potom působil jako rádce Ludvíka Zbožného a stal se opatem v kláštorech St. Peter a St. Bavo, a jak se také dozvídáme od jeho žáku, oplýval technickým talentem⁷¹.

Einhard se narodil v rodině, která pocházela z východofranské oblasti, a byl vychováván ve fuldském klášteře, jeho přítomnost zde je doložena listinami, u nichž je označen jako jejich pisatel. Opat zdejšího kláštera si všiml všestrannosti a talentu svého žáka, proto jej vybízel k tomu, aby pokračoval v dalším vzdělání na dvorské škole, což Einhard také učinil. Zde se poprvé setkal s Alkuinem, který se stal jeho učitelem, a dostal se tak do úzkého kruhu učenců, kteří obklopovali Karla Velikého⁷². Einhard vzhledem ke své technické zdatnosti byl pověřen realizací staveb Karla Velikého, pod jeho odborným dohledem tak vyrůstaly velkolepé stavby jako mosty u Mohuče, falce⁷³ u Ingelheimu nebo Cách a kaple v Cáchách⁷⁴. Vedl také tvůrčí práce ve dvorních dílnách, známý je Einhardův oblouk, který sloužil jako jakýsi podstavec ke kříži, jenž se nacházel v Maastrichtu a měl připomínat Einhardovo uvedení do funkce opata. Tato památka se nedochovala, existuje však domněnka, že toto dílo je podobné podstavci nacházejícímu se v kapli Panny Marie v Aachenu.

Einhard doprovázel svého panovníka na cestách a údajně od něj dostal Karel Veliký radu, podle které měl jmenovat svým nástupcem syna Ludvíka. Když Karlovi synové začali po smrti svého otce bojovat proti sobě navzájem, byl to právě Einhard, který se je snažil přimět k mírovému řešení problémů, protože jako podporovatel sjednocení říše nechtěl dopustit její opětovné rozdělení. V této době založil v Odenwaldu opatství, jemuž dominovala Einhardova basilika ve Steinwaldu, pro niž si v Římě vyžádal relikvie svatého Marcellina a Petra Mučedníka,

---

⁶⁹ ukázka písma pochází z knihy Bretholz, B.. Lateinische Paläographie. Leipzig 1924

⁷⁰ Schefers, Hermann. Einhard. Studien zu Leben und Werk. Darmstadt 1997

⁷¹ Buchner, Max. Einhard's Künstler- und Gelehrtenleben. Leipzig 1922

⁷² Schefers, Hermann. Einhard. Studien zu Leben und Werk. Darmstadt 1997

⁷³ opevněné sídlo panovníka v různých místech německé a Franské říše. Klimeš, Lumír. Slovník cizích slov. Státní pedagogické nakladatelství. Praha. 1986

⁷⁴ Hubert, Jean u. a. (Hrsg.). Die Kunst der Karolinger. Von Karl dem Großen bis zum Ausgang des 9. Jahrhunderts. München 1969.

kteřé později nechal převést do Muhlinheimu; díky přítomnosti relikvií bylo město v průběhu let přejmenováno na Seligenstadt (v překladu Město svatých)⁷⁵.

Co se Einhardových psaných děl týče, nejznámějším je již zmíněné *Vita Caroli Magni*, ovšem nejedná se o jeho jediné dílo. Dalším významným autorským počinem je *Translatio et Miracula SS. Marcellini et Petri*, které spravuje o přenesení svatých ostatků do Seligenstadtu a je pochopitelně opatřeno i příběhy pojednávajícími o zázracích, které se díky ostatkům udály⁷⁶. Dále pak je mu připisováno autorství krátkého teologického spisu *De adoranda cruce* a samozřejmě existuje i dochovaná Einhardova písemná korespondence. Nově pak bylo zjištěno, že se Einhard nepodílel na tvorbě *Annales Fuldenses* a *Annales regni Francorum*, jejichž autorství mu bývalo chybně připisováno.

Einhard zemřel 14. března 840 v Seligenstadtu a epitaf pro něj vytvořil fuldský opat Hrabanus Maurus⁷⁷. Na některých místech Německa stojí dodnes stavby, které mají připomínat Einhardovo působení, zde například v Aachenu a Seligenstadtu jsou gymnázia pojmenovaná dle něj a v Michelstadt-Steinbachu stojí Einhardova základní škola.

II. Alcuin

Také Alcuinovo jméno můžeme, podobně jako jméno jeho výše zmiňovaného žáka, objevit ve větším množství variant. U Anglosasů nalezneme ortografické varianty Ealhwine, Alhwin nebo Alchoin, jméno však bylo i polatinštěno, a sice do formy Albinus Flaccus⁷⁸. Jednalo

---

⁷⁵ Hubert, Jean u. a. (Hrsg.). *Die Kunst der Karolinger. Von Karl dem Großen bis zum Ausgang des 9. Jahrhunderts.* München 1969.

⁷⁶ Schäfer, Ursula (Hrsg.). *Schriftlichkeit im frühen Mittelalter.* Tübingen 1993

⁷⁷ Schefers, Hermann. *Einhard. Studien zu Leben und Werk.* Darmstadt 1997

⁷⁸ Kuřáková, Eva a spol. *Slovník latinských spisovatelů.* Praha 2004.

se o významného člena dvora Karla Velikého, který se úzce podílel na reformě školství a prostřednictvím svých názorů našel pokračovatele v osobě Einharda.

Alcuin pocházel z rodiny šlechtice a původně žil v Anglii, konkrétně v Yorkshiru, kde měla sídlo i jeho rodina. Je o něm známo, že navštěvoval chrámovou školu v Yorku, jež byla proslulá po celých britských ostrovech a jejímž představeným se později stal.

Kolem roku 781 se setkal v Parmě s Karlem Velikým, který měl velký zájem na tom, aby Alcuina získal pro svůj dvůr, na němž se rozhodl shromáždit učence a vzdělané lidi z různých koutů světa⁷⁹. Proto Alcuina požádal, aby přijal jeho pozvání a dostavil se do Aachenu, aby zde zhlédl dvorskou školu, jejíž vedení později převzal, a skrze ni – jak by se dalo říci – ovlivňoval smýšlení elity po celé Franské říši.

Svěření této významné funkce mělo o něco hlubší podtext – Alcuin se nestal pouze představeným školy, ale také nejvýznamnějším rádcem Karla Velikého, kterému tento rád a často dopřával sluchu. A to nejen v záležitostech školství, nýbrž i ve věcech církevních a státních, ačkoliv ne vždy se Alcuinovi podařilo prosadit svůj názor. Neuspěl například ve věci týkající se christianizace Sasů, k nimž byly sice vysílány misie, pokřesťanštění nemělo však vždy úplně klidný průběh a často se zde Frankové uchylovali k poněkud agresivnějším prostředkům, což Alcuinovi bylo proti mysli⁸⁰. Jedna z mnoha význačných zásluh, které se Alcuinovi připisují, je spolupráce světské a církevní moci. Do doby Karla Velikého byla církev poplatná Augustinově formulaci definice Božího státu, tudíž byla v podstatě ignorována světská moc a její instituce⁸¹. Spojení obou faktorů v době Franské říše pak znamenalo významný předěl v historii, díky němuž se mohla rozvinout scholastická filozofie, za jejíhož zakladatele je považován taktéž Alcuin.

Jednalo se o člověka, který měl pevné názory v církevní oblasti. Otevřeně vystupoval proti adopcionismu, v němž je Ježíš považován za obyčejného člověka, a byl při křtu obdařen Duchem Svatým a adoptován jakožto Boží syn, jako podklad pro toto tvrzení slouží pak vybrané pasáže z Bible⁸².

Roku 796 opustil dvůr Karla Velikého a stal se, ačkoliv sám nebyl knězem, opatem v Saint-Martin de Tours. Co se této události týče, objevují se jisté teorie, které tvrdí, že Alcuin

---

⁷⁹ Ernst Tremp, Karl Schmuki, Theres Flury. Karl der Grosse und seine Gelehrten. Verlag am Klosterhof, St. Gallen 2004

⁸⁰ Arnold Angenendt. Das Frühmittelalter. Kohlhammer, Stuttgart u. a. 2001

⁸¹ Harries, Richard. Dva tisíce let křesťanství. Centrum pro studium demokracie a kultury, Praha 2010

⁸² Klimeš, Lumír. Slovník cizích slov. Státní pedagogické nakladatelství, Praha. 1986

byl tímto způsobem nenápadně odsunut do pozadí, protože vystupoval proti válce, která byla vedena vůči Sasům. To bylo Karlovi Velikému nepohodlné, proto jej jmenoval opatem, i když na tuto funkci neměl patřičnou kvalifikaci⁸³. Alcuin se také do značné míry zasloužil o rozšíření karolinské minuskuly, jejíž používání bylo znovuoživeno v období humanismu a z níž vycházejí dnešní malá písmena.

Jeho tvorba zahrnuje širokou škálu vědních oborů. Vedle teologických pojednání, z nichž nejvýznamnější je *De fide sanctae et individuae Trinitatis*, které je považováno za Alcuinovo stěžejní dílo a za počátek středověké teologie vůbec. Existuje také přes 300 dopisů, které Alcuin napsal svým žákům, přátelům nebo členům dvora, dále potom tvořil básně, kázání a díla pojednávající o rétorice, astronomii nebo dialektice⁸⁴.

Alcuin zemřel 19. května 804 pravděpodobně v Tours. Dodnes můžeme ve Walhalle u Regensburgu obdivovat pamětní desku, která mu je věnována.

III. Hrabanus Maurus

Hrabanus Maurus byl opatem ve Fuldě a působil také jako mohučský arcibiskup, jakožto učenec patřil do úzké skupiny lidí pohybujících se v okolí Karla Velikého. Společně s nimi se podílel jednak na snaze reformovat říši a jednak spolu s nimi sdílel i obdobné ideologické názory. Zároveň udržoval později poměrně úzký přátelský vztah s císařem Lotharem I. a jeho manželkou⁸⁵.

---

⁸³ Peter Godman (Hrsg.). *Alcuin, the Bishops, Kings and Saints of York*. Clarendon Press, Oxford 1982

⁸⁴ Kuťáková, Eva a spol. *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004.

⁸⁵ Kuťáková, Eva a spol. *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004.

Hrabanus pochází z mohučské šlechtické rodiny a již jako dítě byl vzděláván ve fuldské škole, která se později stala jedním z míst jeho působení. Relativně brzy po úspěšném zakončení svého studia na této škole se zařadil mezi učence Karla Velikého a následoval je na Karlův dvůr, kde se také seznámil s Alcuinem, který jej v této době velmi podporoval. Právě on opatřil Hrabana přízviskem Maurus, přičemž se nechal inspirovat zakladatelem benediktinského řádu – Benediktem z Nursie – který takto tituloval své oblíbené žáky⁸⁶. Snad i kvůli tomuto přátelskému vztahu, který k sobě vzájemně chovali, následoval posléze Hrabanus svého učitele do opatství Sv. Martina v Tours, kde se zabýval studiem liturgie, Bible a práva.

V roce 801 se vrací zpět do Fuldy a zde se stává představeným fuldské klášterní školy, kde vyučoval pozdější významné autory, jako byli Otfried von Weissenburg nebo Walahfrid Strabo. Hrabanus působící ve funkci opata se zasloužil velkým dílem o zvětšení klášterní knihovny, díky čemuž se fuldská klášterní škola stala tou nejvěhlasnější v říši s dobrou základnou kvalitní literatury⁸⁷. Mimo činnost uvnitř kláštera se Hrabanus věnoval také svému okolí a staral se o duchovní zdraví prostých lidí, proto nechal vybudovat okolo 30 kostelíků a kaplí, v nichž mohli sedláci pečovat o své duchovní potřeby. Paradoxem zůstává, že ačkoliv Fulda správně spadala do područí Ludvíka Němce, Hrabanus nikdy nebyl jeho podporovatelem, ba naopak spíše odpůrcem, a jak již bylo zmíněno výše, pojil ho úzký přátelský vztah s císařem Lotharem. Proto poté, co byl vtažen do sporů o následnictví mezi Ludvíkem Pobožným a jeho syny, rozhodl se abdikovat na svůj úřad a vrátil se do Petersbergu, který vybudoval, a zde se v soukromí věnoval studiu⁸⁸.

V době, kdy působil jako představený klášterní školy, sepsal Hrabanus několik významných spisů, z nichž nejvěhlasnější je *De laudibus sanctae crucis*. Toto dílo je dodnes zachováno v opisech a našel svoje místo ve vatikánské knihovně. Dalším spisovatelským počinem je třísvazkové dílo *De institutione clericorum*, které pojednává o vzdělávání duchovních. Velkou část jeho děl tvoří také komentáře k Bibli. Mimo *De laudibus sanctae crucis* vytvořil Hrabanus i jiné básně, kupříkladu epitaf na hrob svatého Bonifáce. Velmi významným zůstává i dílo *De rerum naturis*. Jedná se o encyklopedii, která byla po staletí opisována a předávána takto

---

⁸⁶ Stephanie Haarländer. Rabanus Maurus zum Kennenlernen, Mainz 2006

⁸⁷ tamtéž

⁸⁸ Weber, Wilhelm. Rabanus Maurus in seiner Zeit. von Zabern, Mainz 1980

dalším generacím (nejstarším známým dochovaným opisem je ten, který byl objevený v Monte Casinu⁸⁹).

I když se říše Karla Velikého rozpadla na západní a východní část, působil Hrabanus pro obě části jako jistý prostředník a spojující článek. Nechali se jím inspirovat mnozí další učenci ať již na poli teologickém, filozofickém nebo v oblasti přírodních věd. Krátce po své smrti byl kanonizován, avšak místo jeho současného odpočinku není známo.

5. Umění karolínské renesance

1. Architektura

Jak již bylo několikrát zmíněno, Karel Veliký dbal značně na rozvoj vzdělání a kultury, s čímž také úzce souviselo budování staveb, které měly sloužit jako jistý odkaz k jeho idejím. Pro život v době karolínské byly důležité dvě tři oblasti, v nichž probíhal kulturní život středověku, a

---

⁸⁹ Spenger, Theodor. Hrabanus Maurus – učitel Německa. Velehrad 2010

těmi byly kostely, kláštery a falce. Architektonická realizace těchto staveb měla být poplatná jak požadavkům hlavy státu, tak splňovat očekávání, která od stavby měla církev, tedy muselo zde docházet k jistému kompromisu mezi politickým programem a církví.

Od roku 786 poskytuje město Cáchy Karlovi Velikému trvalé útočiště, a protože zde nebyl vybudován žádný svatostánek dostatečně adekvátní na to, aby se v něm Karel mohl věnovat modlitbám, rozhodl se nechat na tomto místě vybudovat falckou kapli, která je dnes součástí dómu v Cáchách, jenž je známý pod názvem Katedrála Panny Marie. Při stavbě kaple se Karel nechal inspirovat byzantským vzorem, konkrétně stavbou San Vitale v Raveně, a nechal vybudovat centrální stavbu na půdorysu osmiúhelníka⁹⁰. Celou kapli obklopují dva ochozy umístěné nad sebou zdobené sloupy a pilíři, které na sobě nesou tíhu kulatého oblouku⁹¹. Střed kaple původně zdobil mramorový trůn císaře a také oltář Panny Marie. Kopule vysoká 32 metrů byla zdobena mozaikou, na níž byl vyobrazen triumfující Kristus, tato mozaika se nedochovala, avšak vzhledem k tomu, že přímo pod ní se nacházel již zmíněný trůn císaře, dá se z tohoto umístění vyvodit, že pozice pro trůn nebyla vybrána náhodně, nýbž se mělo jednat o symboliku Kosmu⁹².

Symbolika však dýše celou stavbou. Kaple jako celek je totiž koncipována jakožto odraz tehdejší společnosti a je postavena na základě této společenské hierarchie – spodní místnost byla proto určena pro nižší stavy, horní místnost potom pro šlechtu, císaře a vyšší společenské vrstvy⁹³. Harmonické proporce stavby pak odkazují na osobnost Vitruvia, což byl římský architekt a teoretik, podle něhož měly architektonické stavby plnit tři základní podmínky: měly být pevné, účelně vystavěné a měly oplývat krásou, přičemž na všechny tyto tři základní požadavky měl být kladen stejný důraz⁹⁴. Kaple také vykazovala znaky moderních staveb – místo pro chór se nacházelo na východě a byla zde zdůrazněna vertikální stránka. Stavba kaple se však neobešla bez potíží. Franská říše totiž neoplývala dostatkem materiálu potřebného na stavbu kaple, proto byly například mramor a sloupy dováženy z Ravenny a Říma.

Další významnou památkou je i královská hala, která tvořila jakousi vstupní bránu do lorschkého kláštera. Tato „vstupní brána“ je charakteristická tím, že je koncipována vlastně jako

---

⁹⁰ Braunfels, Wolfgang. Die Welt der Karolinger und ihre Kunst. München 1968

⁹¹ tamtéž

⁹² Maas, Walter, Siebigs, Pit. Der Aachener Dom. Köln 2001

⁹³ tamtéž

⁹⁴ Knell, Heiner. Vitruvs Architekturtheorie. Eine Einführung. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2008

patrová budova. Ve spodním patře se nachází otevřená hala tvořená třemi oblouky, v horním patře potom místnost zdobená iónskými kapitálami a korintskými akátovými listy, na stěnách jsou umístěny bílé a červené hliněné tabulky, které se střídají⁹⁵. Tato stavba měla symbolizovat moc a sílu císaře.

Karel Veliký však nechával budovat mimo kostelů i kláštery, ideální stavbu v tomto případě representoval klášter St. Gallen, u něhož se jednalo o basiliku sestávající ze třech lodí, a dvou na východ směřujících věží. Protože kláštery byly nositeli vzdělání a sloužily jako studnice poznání, měl mít každý vybudované vlastní skriptorium a knihovnu. Kláštery měly však být také samostatné a nezávislé na svém okolí, proto se v klášterních zdech a na pozemcích nenacházely pouze knihy, nýbrž i zařízení zajišťující každodenní plynulý chod klášterů, například pekárny, kuchyně, vinné sklepy, ale i řemeslné dílny a zeleninové zahrádky, společně s ovocnými sady a pěstírnami bylin⁹⁶.

II. Skulptura

Za mistrovské dílo v této oblasti je považována deska lorschkého evangeliáře, která je vyřezána ze slonovinové kosti. Na přední straně je vyobrazen Kristus společně s mocnostmi temnot, které symbolizuje bazilišek a lev, zadní stranu potom zdobí vyobrazení Matky Boží. Tvůrce tohoto díla není známý, víme pouze to, že celý evangeliář vznikl pravděpodobně na půdě dvorské školy Karla Velikého zhruba kolem roku 810. Název získal podle lorschkého kláštera, ve

---

⁹⁵ Braunfels, Wolfgang. Die Welt der Karolinger und ihre Kunst. München 1968

⁹⁶ Patzelt, Erna. Die karolingische Renaissance. Beiträge zur Geschichte der Kultur des frühen Mittelalters

kterém byl uschován až do roku 1556⁹⁷. Rukopis se dnes nachází ve vatikánské knihovně a slonovinové desky můžeme nalézt jednak ve Vatikánském muzeu, jednak ve Victoria and Albert muzeu v Londýně.

Dílo čítá 474 stran a je napsáno na nejjemnějším pergamenu získaném z telecí kůže. Dílo je psané unciálou, která je v určitých místech prokládána zdobnou kapitálou, velmi zřetelné je také použití zlatého i purpurového inkoustu⁹⁸.

Dle vzácnosti použitých materiálů je zřejmé, že evangeliář byl určen pro zvláštní příležitosti, protože nese dílo jen malé známky opotřebování, ovšem předpokládá se, že na evangeliáři byla roku 1479 v Lorschi opravována vazba a tak došlo nejspíš k rozdělení evangeliáře na dvě části a také k oddělení zdobných desek od díla⁹⁹.

Pozornost kunsthistoriků přitahují také desky díla zvaného Codex Aureus, vytepané ze zlata. Tento kodex však nevznikl u Karla Velikého, nýbrž na dvorské škole Karla II., pravděpodobně kolem roku 870. Na rozdíl od předchozí umělecké památky není tohle dílo počinem anonymního autora, pisateli jsou mnichové Liuthard a Beringer. Sedm celostránkových miniatur, které kodex zdobí, zobrazují čtyři evangelisty, Karla II. na trůně, uctívání jehňátka a Pána ve své kráse; text je opět psaný zlatým inkoustem, každá strana kodexu je speciálně orámována a celý rukopis se skládá ze 126 listů pergamenu¹⁰⁰.

Dalším významným uměleckým počinem, který bych chtěla v této kapitole zmínit, je bronzová socha jezdce, která se nachází v současné době v Louvru. U této sochy je poměrně obtížné určit jakékoliv bližší informace, protože není pořádně jasné ani to, koho přesně znázorňuje – zda Karla Velikého nebo Karla II. Stejně tak není jisté ani období, ve které byla vytvořena, časové rozpětí se pohybuje mezi léty 810 – 860, proto není prakticky ani možné zjistit autora.

Poslední památka, která zaujala mou pozornost, není tentokrát vyrobena z kovu, ale ze dřeva. Jedná se o oltář Arnufa Korutanského, který byl vytvořen kolem roku 890 z jedlového dřeva, které bylo posléze pozlaceno. Arnulf pocházel také z karolinské dynastie a mezi léty 896-899 byl římským císařem.

---

⁹⁷ <http://www.kloster-lorsch.de/kloster/zimelie.html>

⁹⁸ Schäfer, Urschula. *Schriftlichkeit im frühen Mittelalter*. Tübingen 1993

⁹⁹ <http://www.kloster-lorsch.de/kloster/zimelie.html>

III. Fenomén Karel Veliký

Karel Veliký je pro mnoho lidí symbolem a mnoho autorů se k jeho osobě vrací a vracelo jako ke vzoru, kterým se měli nechat inspirovat panovníci. Už jen samotná jeho vláda vzbuzuje respekt a úctu, neboť Karel Veliký zůstal u moci dlouhých 46 let, což je dlouhá doba především vzhledem k tehdejšímu stavu lékařských věd, které byly teprve ve svých počátcích, a vzhledem k průměrnému věku, jehož se tehdejší lidé dožívali.

---

¹⁰⁰ Mutherich, Florentine. Gaehde, Joachim. Karolingische Buchmalerei. Prestel, München 1979

Snad i tento fakt zapůsobil natolik, že se Karlovo jméno přeneslo i za hranice jeho původní říše a zůstalo zachováno po řadu staletí, a sice ve formě českého titulu král, kterým se honosili mnozí čeští panovníci, titul se však nepoužíval pouze na našem území, nýbrž také v dnešním Polsku (ve formě krol) nebo v Maďarsku (ve formě király).

Podobně zarytá do paměti zůstává stále i Einhardova biografie pojednávající o životě Karla Velikého, v níž vyzdvihuje jeho ctnosti, odhaluje charakterové vlastnosti a grácii jeho jednání, stejně jako vystupování, s nímž přijímá delegace, a jistou dávkou lidskosti, jíž častuje svoje přátele. Pravděpodobně toto dílo později zapříčinilo jistou fascinaci osobou Karla Velikého, která je patrná v mnoha dílech světové literatury.

Neznámý francouzský pěvec zde tak našel inspiraci pro své dílo *Píseň o Rolandovi*, které se řadí mezi nejstarší francouzské literární památky a pochází z 11. století. Jedná se zde o tzv. hrdinský epos, který se řadí do cyklu písní s ústřední postavou Karla Velikého nebo některého z jeho družiny. Dílo oslavuje rytířské ctnosti, především čest a statečnost, kterými se dle Einharda pyšnil i Karel Veliký, a křesťanství je zde úzce spojeno s jednotlivými aktéry. *Píseň o Rolandovi* našla svou odezvu v mnoha literaturách a dočkala se četných přepracování, známé je dílo italského renesančního dramatika Ludovica Ariosta, *Zuřivý Roland*.

Karel Veliký byl brzy po své smrti opředen velkým množstvím legend. Jedna z nich tvrdí, že Karel navštívil jednou Svatou zemi, odkud údajně vyhnal pohany a jako odměnu získal Kristovu trnovou korunu, poté, co se tato legenda objevila v jedné z benediktinských kronik, šířila se rychle dál. Faktem však zůstává, že Karel v Jeruzalémě nikdy nebyl, avšak pokoušel se skrze diplomatické styky získat svaté relikvie.

Další z legend praví, že jen díky Karlovi byly objeveny hroby Felixe a Regula, kteří jsou patrony města Curych. Karel údajně pronásledoval jelena z Cách až do Curychu, když jeho kůň náhle zastavil, kleknul na kolena, aby Karlovi ukázal, že se zde nachází hrob. Karel pak údajně k uctění památky těchto svatých založil probošství Grossmuenster.

Do říše legend však již v žádném případě nepatří fakt, že většina Karlových pozdějších následníků, včetně Otty I., se dle Karlova vzoru nechala korunovat v Cáchách, tato skutečnost trvala až do roku 1531.

V úctě měl Karla Velikého i český panovník Karel IV., který mu nechal věnovat kostel v Praze (s půdorysem osmiúhelníku, tedy stejným, jako měly stavby budované za Karla Velikého).

Na naléhání Friedricha Barbarossy byl Karel Veliký roku 1165 prohlášen vzdoropapežem Paschalem III. za svatého, avšak tohle svatořečení nebylo nikdy uznáno papežem Alexandrem III., přesto svatá kurie proti tomuto „navržení“ nikdy neprotestovala. Uctívání Karla Velikého hrálo hlavně ve středověku důležitou roli, ještě dnes nalezneme mnoho kostelů, které nesou jeho jméno, v katedrále Panny Marie v Cáchách se dokonce každoročně konají slavnosti na uctění jeho památky.

PŘEKLADOVÁ ČÁST

CELLA ALCUINI

O mea cella, mihi habitatio dulcis, amata,
semper in aeternum, o mea cella, vale.

Undique te cingit ramis resonantibus arbos,
silvula florigeris semper onusta comis.

Prata salutiferis florebut omnia et herbis,
quas medici quaerit dextra salutis ope.

Flumina te cingunt florentibus undique ripis,
retia piscator qua sua tendit ovans.

Pomiferis redolent ramis tua claustra per hortos,
lilia cum rosulis candida mixta rubris.
Omne genus volucrum matutinas personat odas,
atque creatorem laudat in ore deum.
In te personuit quondam vox alma magistri,
quae sacro sophiae tradidit ore libros.
In te temporibus certis laus sancta tonantis
pacificis sonuit vocibus atque animis.
Te, mea cella, modo lacrimosis plango camenis,
atque gemens casus pectore plango tuos.
Tu subito quoniam fugisti carmina vatum,
atque ignota manus te modo tota tenet.
Te modo nec Flaccus nec vatis Homerus habebit,
nec pueri musas per tua tecta canunt.
Vertitur omne decus secli sic namque repente
omnia mutantur ordinibus variis.
Nil manet aeternum, nihil immutabile vere est.
Obscurat sacrum nox tenebrosa diem,
decutit et flores subito hiems frigida pulcros,
perturbat placidum et tristior aura mare.
Quae campis cervos agitabat sacra iuventus
incumbit fessus nunc baculo senior.
Nos miseri, cur te fugitivum, mundus, amamus?
Tu fugis a nobis semper ubique ruens.
Tu fugiens fugias, Christum nos semper amemus.
Semper amor teneat pectora nostra dei.
Ille pius famulos diro defendat ab hoste
ad caelum rapiens pectora nostra, suos.
Pectore quem pariter toto laudemus, amemus.
Nostra est ille pius gloria, vita, salus.

ALKUINOVA KOMŮRKA

O, má milovaná komůrko, obydlí mé příjemné,
o, má milovaná komůrko, dávám ti navždy sbohem.
Ze všech stran tě obepínají větve stromu,
lesík rozkvetlý vlídnými květy.
Rozkvetlé louky přinášejí blaho,
a lékaři hledají byliny, které mají skutečně blahodárnou moc.
Odevšad tě obklopují proudy řeky,
a rybář, který napíná své síť.

Tvé záhony jsou naplněny větvemi plných ovoce,
a skrze celou zahradu voní bílé lilie s červenými růžemi.

Různé druhy ptáků pějí ranní ódy,
ze všech sil chválí boha stvořitele.

V tobě se někdy ozývá životodárný hlas učitele,
který naplnil svaté knihy svou moudrostí.

V tvých časech bude jistě hřmít sláva víry,
a bude se ozývat hlas míru a rozumu.

Pláču kvůli tobě má komůrko, biji se do prsou,
naříkající se srdcem v dlani.

A ty jsi náhle zmizela i přesto,
že tě třímá neznámá ruka a báseň věštců.

Ani Flaccus, ani prorok Homér nebude tě mít,
ani múzy nezpívají chlapci o tvém domě.

Všechno se tak nenadále změní,
všechno se změní na mnoho způsobů.

Nic nevydrží navěky, nic není vskutku trvale neměnné.

Temná noc zahaluje svatý den,
a zima náhle srazí krásné květy,
vichřice rozbouřila klidné moře.

Uštvala jeleny pasoucí se na poli,
unavené mládí se teď bude opírat o berličku víry.
Proč tě milujeme, odcházející světe, my, tak ubozí?

Tak často od nás utíkáš a řítíš se.

Ty utíkáš ve spěchu a my vždy milujeme Krista.

Láska k bohu mnohdy zahřívá naše srdce.

Onen zbožný chrání své služebníky před hrozným nepřítelem
a směřuje naše srdce k nebi.

Milujeme ho celým svým srdcem a ze srdce ho také chválíme.

On je naše víra, naše sláva, náš život, naše blaho.

Zajímavým rysem tohoto textu je fakt, že jsou zde spojeny dva zdánlivě protichůdné faktory, jednak je zde popisována důležitost víry v Boha pro lid, jednak jsou zde zmiňovány múzy, Homér a Flaccus, což v pozdějších náboženských textech nebylo možné.

EPITHATON

Hic, rogo, pauxillum veniens subsiste, viator.
et mea scrutare pectore dicta tuo,
ut tua deque meis agnoscas fata figuris:
vertitur o species, ut mea, sique tua.
quod nunc es fueram, famosus in orbe, viator,
et quod nunc ego sum, tuque futurus eris.
delicias mundi casso sectabar amore,
nunc cinis et pulvis, vermibus atque cibus.

quapropter potius animam curare memento,
quam carnem, quoniam haec manet, illa perit.
cur tibi rura paras? quam parvo cernis in antro
me tenet hic requies: sic tua parva fiet.
cur Tyrio corpus inhias vestirier ostro
quod mox esuriens pulvere vermis edet?
ut flores pereunt vento veniente minaci,
sic tua namque, caro, gloria tota perit.
tu mihi redde vicem, lector, rogo, carminis huius
et dic: 'da veniam, Christe, tuo famulo.'
obsecro, nulla manus violet pia iura sepulcri,
personet angelica donec ab arce tuba:
'qui iaces in tumulo, terrae de pulvere surge,
magnus adest iudex milibus innumeris.'
Alchuine nomen erat sophiam mihi semper amanti,
pro quo funde preces mente, legens titulum.

EPITATON

Žádám tě, pocestný, ty jenž přicházíš, zastav se na chvíli.
Vyslyš má slova a otevři své srdce,
poznáš tak díky mě svůj osud:
Bude změněn pohled, jak můj, tak tvůj.
Kdysi jsem byl poutník, proslulý po celém světě,
a nyní jsem tady, a teď to budeš ty.
Následoval jsi pouze potěšení lásky, při zkáze světa,

prach a popel, potrava s červy.
Pamatuj více na starost o svou duši,
než-li tělo protože duše vytrvá, kdežto tělo sejde.
Proč se staráš o hmotné skutky? Vidiš tu malou jeskyni,
zdržím se zde na odpočinek: sic bude tvá.
Proč je tělo oblečeno v tyrský purpur,
když zanedlouho bude popel a sloužit jako potrava červům?
Až květiny odkvetou, zhoubou větru budeš rozptýlen.
Takovým způsobem přejde celá tvoje sláva.
Vrať se mi, žádám tě, čtenáři této básně.
A řekni: Dej, ať se stanu tvým sluhou, Kriste.
Prosím, žádná cizí ruka se svatým právem nedopustí násilí na tvém hrobě,
Sice zatroubí trubka z andělské tvrze, která se rozprostírá za návrším:
zvedni prach ze země
veliký soudce přijde i s nespočtem vojáků.
Při čtení je mi vždy potřeba uctívat Alcuinovo jméno,
pro jeho moudrost a prostotu ducha.

V tomto textu je patné duchovní rovina a náboženské hodnoty, které vybízejí věřící, aby dbali především o svou duši a nebyli zatíženi hříchy, nežli o majetek a pozemské slasti. Podobně jako v předchozím textu se jedná o zajímavý prvek, který poukazuje na určitý přerod v myšlení, především srovnáme-li texty nynější s texty antickými.

KARLUS REX ET ALBINUS MAGISTER.

[1] Quia te, venerande magister Albine, Deus adduxit et reduxit, quaeso ut liceat mihi te de rhetoricae rationis praeceptis parumper interrogare; nam te olim memini dixisse, totam eius artis vim in civilibus versari quaestionibus. Sed ut optime nosti propter occupationes regni et curas palatii in huiusmodi quaestionibus assidue nos versari solere, et ridiculum videtur eius artis nescisse praecepta, cuius cotidie occupatione involvi necesse est. Verum ex quo mihi paucis tuis responsionibus ianuas rhetoricae artis vel dialecticae subtilitatis claustra partim aperuisti, valde mihi in eas rationes fecisti intentum, maxime quia me in cellaria arithmeticae disciplinae pridie

sagaciter induxisti vel astrologiae splendore inluminasti. A. Deus te, domine mi rex Karle, omni sapientiae lumine inluminavit et scientiae claritate ornavit, ut non solum magistrorum ingenia prompte subsequi, sed etiam in multis velociter praecurrere possis, et licet flammivomo tuae sapientiae lumini scintilla ingenioli mei nil addere possit, tamen ne me aliqui inoboedientem notent, tuis promptulus respondeo interrogationibus, et utinam tam sagaciter quam oboedienter.

[2] K. Primum mihi, magister, huius artis vel studii initium pande. A. Pandam penes auctoritatem veterum. Nam fuit, ut fertur, quoddam tempus, cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur, nec ratione animi quicquam, sed pleraque viribus corporis administrabant. Nondum divinae religionis, non humani officii ratio colebatur, sed caeca et temeraria dominatrix cupiditas ad se explendam corporis viribus abutebatur. Quo tempore quidam, magnus videlicet vir et sapiens, cognovit quae materia et quanta ad maximas res oportunitas animis inesset hominum, si quis eam posset elicere et praeciando eam meliorem reddere: qui dispersos homines in agris et in tectis silvestribus abditos ratione quadam compulit in unum locum et congregavit et eos in unam quamque rem inducens utilem atque honestam primo propter insolentiam reclamantes, deinde propter rationem atque orationem studiosius audientes ex feris et inmanibus mites reddidit ac mansuetos. Ac mihi quidem videtur, domine mi rex, hoc nec tacita nec inops dicendi sapientia perficere potuisse, ut homines a consuetudine subito converteret et ad diversas rationes vitae traduceret.

KRÁL KAREL A UČITEL ALBINUS

Protože tě, ctihodný učiteli Albine, přivedl bůh a uvedl tě do mého domu, ptám se, zda-li mi bude dovoleno tázat se jen málo na tvou znalost a učení řečnické, neboť si pamatuji, že jsi kdysi řekl, že celá síla vědění spočívá v tom, že je třeba se neustále tázat, hledat a věnovat se tomu. My máme ve zvyku se nejvíce starat o vládu a záležitosti paláce a usilovně se zabýváme těmito otázkami a zdá se nám směšné neznát pravidla tohoto umění, jemuž se musíme věnovat každodenně. Ty jsi mi vskutku odhalil několik málo odpovědí a s jemnou důkladností částečně

potevřel bránu učení rétoriky a dialektiky. O den dříve jsi mě pozorně uvedl do oněch učení.

Nejvíce pak do sálu aritmetiky, osvítil mě také lesk astrologie. – Karel

Bůh s tebou, pane a můj králi Karle, mezi všemi jsi klenotem záříš leskem své moudrosti.

Nemusíš jen rychle následovat učení mudrců, nýbrž je můžeš v mnoha věcech daleko předběhnout. Může se stát, že zažehne jiskra tvé moudrosti a nadání a to mi ani nemůže uškodit.

Aby se však nestala nějaká nepříjemnost, pohotově odpovím na tvé otázky a snad budeš více zvědavý, spíše, než bys jenom poslouchal. – Albinus

Nejdříve mi však, učiteli, vyjev původ svého učení a znalostí. – Karel

Při památce předků, vyjevím. Neboť byla taková doba, kdy se lidé široko daleko toulali po kraji jako nějaká zvířata. Neřídili se rozumem, spíše a většinou vůlí svého těla. Nebylo v lidských silách pěstovat rozum a zbožnost. Tišili pouze svou slepou nerozvážnou žádostivost a dávali na tělesné pudy. Toho času se zjevil nějaký veliký muž, patrně byl velice chytrý. Věděl, jaké věci a v jakém množství jsou člověku užitečné. Kdyby chtěl někdo upotřebit nějakou důležitou věc dříve, než bylo hodno, proto spočítal, že by bylo vhodné shromáždit věci na jedno místo.

Nejdříve tím lidé hlasitě opovrhovali, neboť byli tehdy rozptýlení po celé zemi a skrývali se pouze pod střechou lesa. Později však díky rozumu a řeči přestali být lidé divocí a ze zuřivých se stali usedlí.

Zdá se mi, pane můj a králi, že bylo třeba pohovořit o tom, jak moudrost odvedla lidi od bezmoci a ti rychle upustili od svých dřívějších zvyklostí a moudrost je tak obrátila k opačné straně života.

– Albinus

I. PROPOSITIO DE LIMACE.

Limax fuit ab hierundine invitatus ad prandium infra leucam unam. In die autem non potuit plus quam unam unicam pedis ambulare. Dicat, qui velit, in quot diebus ad idem prandium ipse limax perambulat?

II. PROPOSITIO DE VIRO AMBULANTE IN VIA.

Quidam vir ambulans per viam vidit sibi alios homines obviantes, et dixit eis: Volebam, ut fuissetis alii tantum, quanti estis; et medietas medietatis; et hujus numeri medietas; tunc una mecum C fuissetis. Dicat, qui velit, quanti fuerunt, qui in primis ab illo visi sunt?

III. PROPOSITIO DE HOMINE ET EQUIS.

Quidam homo vidit equos pascentes in campo, optavit dicens: Utinam essetis mei, et essetis alii tantum, et medietas medietatis; certe gloriarer super equos C. Discernat, qui vult, quot equis imprimis vidit ille homo pascentes?

IV. PROPOSITIO DE EMPTORE DENARIORUM.

Dixit quidam emptor: Volo de denariis C porcos emere; sic tamen, ut verres X denariis emantur; scrofa autem V denariis; duo vero porcelli denario uno. Dicat, qui intelligit, quot verres, quot scrofae, quotve porcelli esse debeant, ut in neutris numerus nec superabundet, nec minuatur?

V. PROPOSITIO DE DUOBUS NEGOTIATORIBUS C SOLIDOS HABENTIBUS.

Fuerunt duo negotiatores, habentes C solidos communes, quibus emerunt porcos. Emerunt autem in solidis duobus porcos V, volentes eos saginare, atque iterum venundare, et in solidis lucrum facere. Cumque vidissent tempus non esse ad saginandos porcos, et ipsi eos non valuissent tempore hiemali pascere, tentavere venundando, si potuissent, lucrum facere, sed non poterunt; quia non valebant eos amplius venundare, nisi ut empti fuerant, id est, ut de V porcis duos solidos acciperent. Cum hoc conspexissent, dixerunt ad invicem: Dividamus eos. Dividentes autem et vedentes, sicut emerant, facerunt lucrum. Dicat, qui valet, imprimis quot porci fuerunt; et dividat ac vendat et lucrum faciat, quod facere de simul venditis non valuit.

I. ÚLOHA O SLIMÁKOVĚ

Byl jednou jeden slimák, který byl pozvaný na snídani, cesta byla více, než jednu míli. Za jeden den však nemohl po nohách ujít více, než jednu jedinou míli. Řekni, kdo můžeš, za kolik dní přijde slimák k oné snídani?

II. ÚLOHA O MUŽI, KTERÝ SE PROCHÁZEL PO CESTĚ

Nějaký muž procházející se po cestě uviděl jiné lidi, kteří mu šli naproti. Řekl jim: Chtěl jsem, aby vás bylo bývalo dvakrát tolik, kolik vás je, a polovina z poloviny, opět polovina oné poloviny z poloviny; pak by vás bylo bývalo i se mnou sto. Řekni, kdo můžeš, kolik bylo těch, které muž uviděl?

III. ÚLOHA O ČLOVĚKU A KONÍCH

Nějaký člověk uviděl na poli pasoucí se koně a přál si říka: Kéž byste byli mí a bylo vás tolik, aby vás byla polovina z té poloviny a přece bych se mohl chlubit, že mám více než sto koní. Ať rozliší, kdo může, kolik koní viděl onen muž na pastvě?

IV. ÚLOHA O KUPCI S DENÁRY

Nějaký kupec jednou řekl: chci koupit prasata za 100 denárů, ale tak, abych koupil vepře za 10 denárů a svini za 5 denárů, dvě selátka pak po jednom denáru. Řekni, kdo poznáš, kolik vepřů, kolik sviní a kolik selátek je třeba koupit, aby mu ani nechyběla, ani nepřebývala hotovost?

V. ÚLOHA O DVOU VELKOOBCHODNÍCÍCH MAJÍCÍCH SPOLEČNĚ STO DENÁRŮ

Byli dva obchodníci mající společných 100 zlatých, za které koupili vepře. Koupili po dvou zlatých pět vepřů, a chtěli je vykrmit a znovu se ziskem prodat. Když uviděli, že nemají čas na krmení vepřů a nejsou schopni je v zimě dobře pást, pokusili se je prodat se ziskem, ale nemohli, protože se jim nedařilo prodat je jinak, než za kolik je nakoupili, to je pět vepřů za dva zlaté. Když to zjistili, řekli si: Rozděľme si je.

Rozdělili je tedy a prodali tak, jak nakoupili, a měli zisk. Řekni, kdo jsi schopen, kolik bylo vepřů a jak lze jejich rozdělením a prodejem dosáhnout zisku, kterého nebylo možno dosáhnout společným prodejem?

Poslední dva typy textů (Král Karel a učitel Albinus, Matematické úlohy) poukazují na to, jakou roli hrála v karolínské renesanci vzdělanost a do jaké míry se na ni dbalo. V obou textech je patrné, že panovníkovi i autorovi textů záleželo na rozvoji člověka, dalo by se snad i říci, že vyloženě vyžadovali, aby se lidé učili a rozvíjeli svou schopnost logicky uvažovat, což je velice zajímavý rys, především s ohledem na pozdější etapu středověku, kde byla jistou mírou tahle část vzdělávání poněkud zanedbávána.

VITA CAROLI

[22] Corpore fuit amplo atque robusto, statura eminenti, quae tamen iustam non excederet - nam septem suorum pedum proceritatem eius constat habuisse mensuram -, apice capitis rotundo, oculis praegrandibus ac vegetis, naso paululum mediocritatem excedenti, canitie pulchra, facie laeta et hilari. Unde formae auctoritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima acquirebatur; quamquam cervix obesa et brevior venterque projectior videretur, tamen haec ceterorum

membrorum celabat aequalitas. Incessu firmo totaque corporis habitudine virili; voce clara quidem, sed quae minus corporis formae conveniret.

Valitudine prospera, praeter quod, antequam decederet, per quatuor annos crebro febribus corripiebatur, ad extremum etiam uno pede claudicaret. Et tunc quidem plura suo arbitratu quam medicorum consilio faciebat, quos poene exosos habebat, quod ei in cibis assa, quibus assuetus erat, dimittere et elixis adsuescere suadebant.

Exercebatur assidue equitando ac venando; quod illi gentilicium erat, quia vix ulla in terris natio invenitur, quae in hac arte Francis possit aequari.

Delectabatur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu corpus exercens; cuius adeo peritus fuit, ut nullus ei iuste valeat anteferri. Ob hoc etiam Aquisgrani regiam exstruxit ibique extremis vitae annis usque ad obitum perpetim habitavit. Et non solum filios ad balneum, verum optimates et amicos, aliquando etiam satellitum et custodum corporis turbam invitavit, ita ut nonnumquam centum vel eo amplius homines una lavarentur.

[23] Vestitu patrio, id est Francico, utebatur. Ad corpus camisam lineam, et feminalibus lineis induebatur, deinde tunicam, quae limbo serico ambiebatur, et tibialia; tum fasciis crura et pedes calciamentis constringebat et ex pellibus lutrinis vel murinis thorace confecto umeros ac pectus hieme muniebat, sago veneto amictus et gladio semper accinctus, cuius capulus ac balteus aut aureus aut argenteus erat. Aliquoties et gemmato ense utebatur, quod tamen non nisi in praecipuis festivitibus vel si quando exterarum gentium legati venissent. Peregrina vero indumenta, quamvis pulcherrima, respuebat nec umquam eis indui patiebatur, excepto quod Romae semel Hadriano pontifice petente et iterum Leone successore eius supplicante longa tunica et clamide amictus, calceis quoque Romano more formatis induebatur. In festivitibus veste auro texta et calciamentis gemmatis et fibula aurea sagum adstringente, diademate quoque ex auro et gemmis ornatus incedebat. Aliis autem diebus habitus eius parum a communi ac plebeio abhorrebat.

[24] In cibo et potu temperans, sed in potu temperantior, quippe qui ebrietatem in qualicumque homine, nedum in se ac suis, plurimum abhominabatur. Cibo enim non adeo abstinere puterat, ut saepe quereretur noxia corpori suo esse ieiunia. Convivabatur rarissime, et hoc praecipuis tantum

festivitatibus, tunc tamen cum magno hominum numero. Caena cotidiana quaternis tantum ferculis praebebatur, praeter assam, quam venatores veribus inferre solebant, qua ille libentius quam ullo alio cibo vescebatur. Inter caenandum aut aliquod acroama aut lectorem audiebat.

Legebantur ei historiae et antiquorum res gestae. Delectabatur et libris sancti Augustini, praecipueque his qui de civitate Dei praetitulati sunt. Vini et omnis potus adeo parcus in bibendo erat, ut super caenam raro plus quam ter biberet. Aestate post cibum meridianum pomorum aliquid sumens ac semel bibens, depositis vestibus et calciamentis, velut noctu solitus erat, duabus aut tribus horis quiescebat.

Noctibus sic dormiebat, ut somnum quater aut quinques non solum expergescendo, sed etiam desurgendo interrumpere. Cum calciaretur et amicaretur, non tantum amicos admittebat, verum etiam, si comes palatii litem aliquam esse diceret, quae sine eius iussu definiri non posset, statim litigantes introducere iussit et, velut pro tribunali sederet, lite cognita sententiam dixit; nec hoc tantum eo tempore, sed etiam quicquid ea die cuiuslibet officii agendum aut cuiquam ministrorum iniungendum erat expediebat.

[25] Erat eloquentia copiosus et exuberans poteratque quicquid vellet apertissime exprimere. Nec patrio tantum sermone contentus, etiam peregrinis linguis ediscendis operam impendit. In quibus Latinam ita didicit, ut aequae illa ac patria lingua orare sit solitus, Graecam vero melius intellegere quam pronuntiare poterat. Adeo quidem facundus erat, ut etiam dicaculus appareret.

Artes liberales studiosissime coluit, earumque doctores plurimum veneratus magnis adfliciebat honoribus. In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconem senem audivit, in ceteris disciplinis Albinum cognomento Alcoinum, item diaconem, de Britannia Saxonici generis hominem, virum undecumque doctissimum, praeceptorem habuit, apud quem et rethoricae et dialecticae, praecipue tamen astronomiae ediscendae plurimum et temporis et laboris impertivit.

Discebat artem computandi et intentione sagaci siderum cursum curiosissime rimabatur. Temptabat et scribere tabulasque et codicillos ad hoc in lecto sub cervicalibus circumferre solebat, ut, cum vacuum tempus esset, manum litteris effigiendis adsuesceret, sed parum successit labor praeposterus ac sero inchoatus.

[26] Religionem Christianam, qua ab infantia fuerat inbutus, sanctissime et cum summa pietate coluit, ac propter hoc plurimae pulchritudinis basilicam Aquisgrani extruxit auroque et argento et luminaribus atque ex aere solido cancellis et ianuis adornavit. Ad cuius structuram cum columnas et marmora aliunde habere non posset. Roma atque Ravenna devehenda curavit. Ecclesiam et mane et vespere, item nocturnis horis et sacrificii tempore, quoad eum validum permiserat, impigre frequentabat, curabatque magnopere, ut omnia quae in ea gerebantur cum qua maxima fierent honestate, aedituos creberrime commonens, ne quid indecens aut sordidum aut inferri aut in ea remanere permetterent. Sacrorum vasorum ex auro et argento vestimentorumque sacerdotalium tantam in ea copiam procuravit, ut in sacrificiis celebrandis ne ianitoribus quidem, qui ultimi ecclesiastici ordinis sunt, privato habitu ministrare necesse fuisset. Legendi atque psallendi disciplinam diligentissime emendavit. Erat enim utriusque admodum eruditus, quamquam ipse nec publice legeret nec nisi submissim et in commune cantaret.

[27] Circa pauperes sustentandos et gratuitam liberalitatem, quam Greci eleimosinam vocant, devotissimus, ut qui non in patria solum et in suo regno id facere curaverit, verum trans maria in Syriam et Aegyptum atque Africam, Hierosolimis, Alexandriae atque Cartagini, ubi Christianos in paupertate vivere conpererat, penuriae illorum compatiens pecuniam mittere solebat; ob hoc maxime transmarinorum regum amicitias expetens, ut Christianis sub eorum dominatu degentibus refrigerium aliquod ac relevatio proveniret.

ŽIVOT KARLŮV

22. Karel byl silný a ztepilý, při tom také disponoval vysokou postavou, která však nepřesahovala výšku obvyklou. Je o něm všeobecně známo, že byl vysoký sedm stop. Měl obličej kulatého tvaru, jeho oči byly veliké a působily velmi živě. Nos měl trochu delší, také měl hezké šedé vlasy a projasněný obličej, ve kterém se zračila radost. Impozantnost a důstojnost se odrážely v celém jeho zjevu a nezáleželo vůbec na tom, zda seděl nebo stál. Jeho šíje však byla snad až příliš

mohutná a krátká, také břicho se mu rýsovalo o něco víc, než by mělo, přesto v porovnání se zbytkem těla, které se vyznačovalo jinak souměrnými rysy, zanikaly tyto nedostatky. Krácel sebevědomě, vlastně už celé jeho držení těla vypadalo velmi mužně, a měl jasný čistý hlas, i když u člověka jeho výšky by se dal očekávat hlas o něco silnější. Karlův zdravotní stav byl vždy vynikající, jen v posledních čtyřech letech trpěl čas od času na návaly horkosti a také trochu napadal na jednu nohu. Přesto důvěřoval vždy spíše svému vlastnímu úsudku, který i následoval a málo dbal na rady lékařů, které skoro nenáviděl, protože mu jako léčbu předepisovali, aby se vzdal svého oblíbeného pečeného masa a nahradil jej raději masem vařeným. Dle franského zvyku také jezdil dobře na koni a pilně lovil zvěř: na světě totiž neexistuje žádný jiný národ, který by se v této oblasti mohl s národem Franků měřit. Karel zbožňoval páru, vycházející z horkých přírodních zřídél a také hodně plaval, což uměl tak dobře, že se s ním nikdo nemohl měřit. Proto také vybudoval palác v Cáchách a poslední léta svého života strávil prakticky nepřetržitě zde, a to až do doby své smrti. Ke koupeli ve zdejších zřídlech nezval pouze své syny, nýbrž také šlechtice a přátele, někdy dokonce i svůj doprovod a tělesnou stráž. Často se s ním tak koupalo i více než 100 lidí.

23. Odíval se dle franských zvyklostí: na těle nosil lněnou košili a stehna mu pokrývaly lněné kalhoty, přes tenhle spodní oděv nosil přehozenou tuniku, která byla olemována hedvábím, bércová část jeho nohou pak byla zahalena do látky, která mu tuto oblast zakrývala. Poté si ovázel lýtka tkanicemi a nohy obul do vysokých bot. V zimě chránil před chladem svá ramena a hrud' svrchníkem ušitým z vydří nebo kuní srsti. Na ní nosil ještě modrý plášť. Také se samozřejmě opásával mečem, jehož čepel a rukojeť byly vyrobeny ze zlata nebo stříbra. Pouze ku příležitosti významných svátku nebo když přijímal vyslance z cizích zemí, nosil připásaný meč, který byl posázen drahokamy. Do oblečení z cizích zemí se nenechával odívat prakticky nikdy, ani když bylo vysoce elegantní, nedokázal je strpět. Zcela výjimečně byl spatřen v Římě v dlouhé tunice a římské obuvi: to bylo při dvou příležitostech, poprvé to bylo kvůli papeži Hadrianovi, podruhé kvůli jeho nástupci Leovi. Při slavení velkých svátků se odíval ve zlatem vykládaný šat a nazouval si obuv, na níž se třpytily drahokamy. Jeho plášť byl pak sepnut zlatou sponou, a vstupoval vždy ozdoben diadémem ze zlata a drahého kamení. Když se neslavily žádné svátky, odlišoval se jeho oděv jen sotva od oblečení běžného lidu.

24. Karel byl také střídavý v jídle a pití. Co se pití týče, tak se mu velmi ošklivila opilost u každého člověka, stejně tak jako u něj samého a podobně se mu protivila i u ostatních členů jeho domácnosti. Zdrženlivost v jídle mu však oproti tomu dělala větší potíže a často si stěžoval, že postění se spíše škodí jeho zdraví. Jen zřídka kdy pořádal hostiny, většinou pouze na velké svátky, ale když už k tomu došlo, byly to hostiny pro mnoho lidí. Jeho denní menu sestávalo ze čtyř chodů a masa, které jeho myslivci opékali na rožni a které on sám jedl raději než cokoliv jiného. Zatímco jedl, poslouchal hudbu, a nebo si k jídlu nechával předčítat, přičemž byla přednášena historická díla nebo knihy o osobách minulosti. Poslouchal také díla z pera svatého Augustina, především jeho spis nesoucí název O obci Boží. Vína a jiných nápojů dbal jen málo a dokonce tak málo, že se během jídla napil zřídka více než třikrát. V létě jídával po obědě ovoce, vyprázdnil jeden pohár, svléknul si šat a boty, jak bývá zvykem, když se člověk chystá večer na lože, a odpočíval dvě až tři hodiny. Co se nočního odpočinku týče, Karlův spánek býval zhruba čtyřikrát nebo pětkrát za noc přerušen: jakmile procitnul, tak vstal. Zatímco byl odíván v šat a obuv, přijímal většinou své přátele k audienci. A když ho falcký hrabě spravoval o nějakém sporu, který si žádal Karlovu pozornost a rozhodnutí, nechal před sebe předvést strany zmítající se ve sporu, vyslechl si případ a sdělil svůj ortel právě tak, jako by seděl na soudcovské stolici. Ale nečinil pouze tohle, zároveň uděloval i doporučení, co vše by úředníci během dne měli udělat a čím by měli být pověřeni.

25. Karel byl nadaným řečníkem, mluvil plynule a vyjádřil všechno, co měl v plánu říct, velmi jasně a zřetelně. Nevládnul však pouze mateřským jazykem, nýbrž se pilně učil i jazykům cizím. Latině rozuměl a mluvil jí jako jazykem vlastním. Řecky však naopak lépe rozuměl, nežli mluvil. Byl tak nadaným řečníkem, že se jeho přednes blížil k hranici rozvláčnosti. S horlivostí jemu vlastní pečoval o uplatnění sedmi svobodných umění, a vážil si učitelů, kterým se od Karla dostávalo velkého uznání. Petr z Pisy, který byl již starým mužem, ho učil gramatiku. Albinus, zvaný též Alcuin, muž saského rodu pocházející z Británie, který byl považován za největšího

učence své doby, ho vzdělával v ostatních vědních oborech: Král věnoval mnoho času i úsilí studiu rétoriky, dialektiky a obzvláště astronomie. Učil se počítat a díky velkému hladu po vědomostech se začal pozorněji zajímat o pohyby nebeských těles. Také se snažil zlepšit v psaní, proto míval v posteli pod polštářem vždy připravenou tabulku na psaní a listy, aby po nocích, v nichž marně čekal na spánek, mohl cvičit svou ruku v této činnosti. Vzhledem k tomu, že s touto činností začal poměrně pozdě, nedostal se v ní nikdy příliš daleko.

26. Křesťanskou víru, která jej provázela celým dětstvím, měl v nejvyšší úctě a choval se v této oblasti zbožně a svědomitě. Proto vystavil překrásný kostel V Cáchách, který nechal vyzdobit zlatem i stříbrem, svícny, ozdobnými podstavci a dveřmi z masivního kovu. Pro tuto stavbu nechal dovést sloupy a mramor z Říma a Raveny, protože tento materiál nebyl jinak nikde k sehnání. Navštěvoval kostel pravidelně, ráno a večer, a podílel se na mších tak dlouho, jak mu jeho zdravotní stav dovolil. Trval také na tom, aby všechny zde konané bohoslužby byly slouženy s co největší pompou. Často nabádal služebníky Boží, aby nepřinášeli do kostela nic nepatřičného nebo nečistého. Věnoval kostelu mnoho svatých nádob ze zlata a stříbra stejně jako množství kněžských rouch. Nestalo se totiž jen jednou, že ten, který stál u dveří a patřil tím pádem k nejnižším služebníkům církve, musel mít na sobě během bohoslužby obyčejný šat. Velkou pozornost věnoval Karel také tomu, aby zlepšil čtení liturgie a žalmů: On sám byl v obojím zběhlý, i když na veřejnosti nikdy nepředčítal, vždy pouze jen tiše zpíval se sborem.

27. Co Karlovi obzvláště leželo na srdci, bylo podporování chudých a s tím spojená nezištná štědrost, která byla Řeky označována pojmem almužna. Tuhle svou ctnost však neukazoval pouze ve vlastní zemi a říši, neboť jakmile s jistotou zjistil, že křesťané v Sýrii, Egyptě, Africe, Alexandrii a Kartágu žijí v chudobě, posílal jim pravidelně z jisté dávky soucitu peníze. Především z tohoto důvodu usiloval o přátelství knížat z oné strany moře, aby křesťanům, žijícím v jejich panství mohl nechat pomoci a ulehčil jim.

Na tomto místě bych si ráda dovolila menší komentář, v němž bych v krátkosti ujasnila, proč jsem vybrala právě tento text. Vzhledem k tomu, že karolínská renesance je úzce spjatá s osobou Karla Velikého, považovala jsem za příhodné zařadit sem text, který bude popisovat stejnou měrou jeho vzhled, vystupování i jednání, kterým si pravděpodobně mnohé získal a díky němuž se stal legendou.

VENI, CREATOR SPIRITUS

Veni, Creator Spiritus,
mentes tuorum visita,
imple superna gratia,
quae tu creasti, pectora.

Qui diceris Paraclitus,
altissimi donum Dei,
fons vivus, ignis, caritas
et spiritalis unctio.

Tu, septiformis munere,
dig[i]tus paternae dexterae,
Tu rite promissum Patris,
sermone ditans guttura.

Accende lumen sensibus;
infund[e] amorem cordibus;
infirma nostri corporis
virtute firmans perpeti.

Hostem repellas longius,
pacemque dones protinus:
ductore sic te praevio
vitemus omne noxium.

Per Te sciamus da Patrem,
noscamus atque Filium;
Tequ[e] utriusque Spiritum
credamus omni tempore.

Deo Patri sit gloria
et Filio, qu[i] a mortuis
surrexit, ac Paraclito
in saeculorum saecula.

PŘIJĎ, DUCHU STVOŘITELI

Přijď, ty duchu, jenž jsi náš tvůrce
mysl svých oveček navštěvuješ
a svou milostí je opatřuješ
ta srdce, jejichž pulsu jsi strůjce

ty, který jsi nám pomocníkem,
i nejvyšším Božím díkem
pramen života, oheň, spása,
nad tvým požehnáním srdce jásá.

Pod tvou tvořivou silou všechno vstává
a jsi pravá ruka Otcovského práva
dle slibu, co Otec líčí
obohatíš hrdla řečí.

Světlo ve smyslech nyní rozžni,
v srdcích láskou teď pohni,
jen tak se slabost těla překoná
a sílu ctnosti v něm vyvolá.

Zatlač nepřítele za veřejí zpět
ať v míru žije zase svět
s tebou jako vůdcem svým
vyhnem se všem věcem zlým.

Dej, ať se díky tobě v Otci vyznáme
a i jeho syna tak poznáme.
a tobě, Duchu všech Duchů,
ať dopřejeme vždycky sluchu.

Bože Otče buď ti sláva,
i zmrtvýchvstalého syna čeká chvála,
a také vždy podpora,
co na věky věků potrvá.

Tento text jsem použila proto, abych poukázala na provázanost karolínské renesance a náboženství. Ukázka naznačuje, že víra hrála v době Karla Velikého významnou roli a lidé i autoři se snažili oslavovat Krista básněmi, které byly mnohdy i zhudebněny a zpívány v chrámech.

DE MEDICINA ET MORTIBUS

Medicina est qua e corporis vel tuetur, vel restaurat salutem, cuius materia versatur in morbis vel vulneribus. Ad hanc itaque pertinent non ea tantum quae ars eorum exhibet, qui proprie medici nominantur, sed etiam cibus et potus tegmen et tegumen, defensio denique omnis atque munitio qua sanum corpus aduersus externos ictus casusque seruatur. Nomen autem medicinae a modo id est a temperamento inpositum aestimatur. Nam in ea multum contristatur natura, mediocriter autem gaudet. Unde et qui pigmenta vel antidota, satis vel assidue biberint infirmantur, in moderatio enim omnis non salutem, sed periculum affert. Medicinae autem artis auctor ac

reptor apud Grecos perhibetur Apollo. Hanc filius eius Aescolapius laude vel opere ampliauit, sed postquam fulminis ictu Aescolapius interiit, interdicta fertur in edendi cura, et ars simul cum auctore defecit. Latuitque per annos pene quingentos, usque ad tempus Artaxersis regis Persarum. Tunc eam evocavit in lucem Ipcratis Asclepio pater genitus in insula Choo.

Sanitas est integritas corporis et temperantia ex calido et humido quod est sanguis. Unde et sanitas dicta est quas sanguinis status. Morbi generali vocabulo omnes passiones corporis continentur, quod inde ueteres morbu nominauerunt, ut ipsa appellatione mortis uim quae ex eo nascitur demonstrarent. Inter sanitatem autem et morbum media est curatio, quae nisi morbo congruat non perducit ad sanitatem.

Morbi omnes ex quatuor nascuntur humoribus, id est ex sanguine et felle melancolia et flegmate. Ex ipsis enim reguntur sani, ex ipsis leduntur infirmi. Dum enim amplius extra cursum naturae creuerint, aegritudines faciunt, sicut autem iiii sunt clementa, sic et quatuor humores, et unusquisque humor clementum suum imitatur. Sanguis aerem colera igne, melancolia terra, flegma aquam, et sunt iiii humores sicut elementa quae conseruant corpora nostra. Sanguis ex Greca aethimologia vocabulum sumpsit, quod vegetet, et sustentetur, et vivat. Colera Greci vocauerunt, quod unius diei spatio terminetur, unde et colera, id est fellicula nominata est, hoc est fellis effusio. Greci enim fel colon dicunt. Melancolia dicta eo quod sit ex nigri sanguinis fece admixta abundantia fellis. Greci enim melan nigrum vocant. Fel autem colena appellant, sanguis Latine vocatus, eo quod suavis est, unde et homines quibus dominatus sanguis dulces et blandi sunt. Flegma autem dixerunt, quod sit frigida. Greci enim flegmonem rigorem appellant, ex his quatuor humoribus ut diximus reguntur sani, ex ipsis leduntur infirmi.

Dum enim amplius extra cursum naturae creuerint, aegritudines faciunt. Ex sanguine autem et felle acutae passiones nascuntur, quas Greci oxea vocant, ex flegmate vero et melancolia veteres causae procedunt, quas Greci chronia dicunt. Oxea est acutus morbus qui aut cito transit, aut celerius interficit, ut pleuresis, frenesis. Oxi enim acutum apud Grecos et velocem significat. Chronia est prolixus corporis morbus qui multis temporibus remoratur ut podogratisis. Chronon apud Grecos tempus dicitur, quaedam autem passiones ex propriis causis nomina acceperunt. Febris a feruore dicta est enim abundantia caloris, frenesis appellata, siue ab impedimento mentis quia Greci mentem frenas uocant seu quod dentibus infrendant, medicinae curatio spernenda non est, quia et sanctos viros exuti legimus, et in ecclesiastico de ea ita scriptum est: Honora medicam propter necessitatem, et enim creavit illum altissimis. A deo est enim omnis medela, quoniam altissimus creavit de terra medicinam, et vir prudens non abhorrebit illam, sed amissis hos quae secularum literarum scriptores de morbis et de medicina arte conscripsere, ea hic commemorare

sufficiat quae in divinis libris legimus, quia et in lege de variis morborum generibus narratur. Et propheta Isaias medicina arte subuenit Ezechiae regi Iuda. Et Paulus apostolus, Timotheo medicum unum prodesse dixit: Languor est vitiorum morbus ut in Exodo legitur. Si obseruaueritis precepta mea omnem languorem quem induxi super Aegyptum non inducam super te.

Infirmitas significat inpossibilitatem mentis, ut est illud in Apostolo, qui infirmus est olera manducet, febris est carnalis cupiditas insatiabiliter ardens, sicut in euangelio socrum Petri figuraliter febrici tantem dicit. Paralyticus significat animam tutus dissolutam, atque in grabatto carnis suae languore peccatorum depressam ut in euangelio legitur: Ecce paralyticus in grabatto portabatur a quatuor. Ydropicus significat avarum hominem, quae sicut idropicus, quanto plus bibit, tanto plus sitit. Sic avarus quanto plus de pecunia congregat, tanto plus auaritiae aestibus anhelat.

Lepra est doctrina hereticorum falsa atque varia, vel Iudaeorum infidelitas, sive contaminatio peccatorum. Ut in Levitico loquutus est dominus ad Moysen et Aaron dicens: Homo in cuius carne et cute ortus fuerit diversus color sive pustula aut quasi lucens quippiam id est plaga leprae adducatur ad Aaron sacerdotem vel ad unum quemlibet filiorum eius, qui cum viderit lepram in cute, et pilos in album colorem mutatos lepra est, et ad arbitrium eius separabitur. Leprosi sunt heretici dominum Iesum Christum blasphemantes. Leprosi in barba id est heretici de incarnatione saluatoris vel de sanctis apostolis prava sentientes. Leprosi toto in corpore idem qui et supra blasphemiam suam in omnem scripturarum seriem permiscentes. Lepra tumens, inflata superbia. Lepra rubens iracundia cordis. Lepra alba est ypochrisis. Lepra in domo infidelitas est tota in plebe. Lepra in vestimento significat vitia carnis. Lepra in carne viva, peccata sunt in anima. Lepra volatica vitium quodlibet ex se generans, pro fluvium seminis, immoderata est locutio. Nocturna pollutio peccatorum occulta cogitatio est.

Mulier menstrua anima est inmundis cogitationibus polluta, ut in Hieremia dicitur: Omnes querentes eam non deficient, in menstruis eius inuenient illam fluxus sanguinis est profusio peccatorum. Debilitatio membrorum est ut in Leuitico legitur: Loquutus est dominus ad Moysen dicens: Loquere ad Aaron, et ad filios eius. Homo de semine vestro per familias qui habuerit maculam non accedet ad altare, nec offert panes deo suo, si caecus fuerit, si claudus, sit orto naso, si fracta manu, si gippus, si lippis oculis, si impetiginem habens in corpore si iugem scabiem, vel ponderosus, et cetera. Caecus dicitur, qui superna luce privatus, quo gressum operis tendat, omnino nescit de hac caecitate ad sacerdotes per Malachiam dicitur: Si offeratis caecus ad immolandum nonne malum est. Et in bonam partem accipit ut in euangelio legitur: Si caeci essetis non haberetis peccatum. Mixtus est qui non praedicat verbum dei, nec laudem deo cantat.

Surdus qui contempnit audire verbum dei. Aures abscisam habet, qui oboedientia in dei praeceptis non exhibet. Lippus oculis est qui ingenium, quidem intelligentiae habet sinit. Torto naso est, qui ad discretionem boni ac mali idoneus non est. Linguam abscisam habet qui fidem rectam minime confitetur. Manum fractam habet qui ab actione recta ex sors vacat. Claudus est qui quo operis gressus tendat videt, sed eum infirmitas mentis bene agere non sinit, et in bonam partem in euangelio accipitur, et pauperes ac debiles introduce huc. Lippus est quem terrena cupiditas deprimens mentis oculos ad caelestia contemplanda elevare non sinit. Ponderosus est quem prava cogitatio indesinenter gravat in mente. Scabiem in corpore habet, quem luxuria carnis devastat in mente. Impetiginem habet cuius avaritia dominatur in corde, alii hanc impetiginem conciliabula hereticorum intellexerunt. Abstractus est qui peccatis propriis exgentibus a Christi corpore quod est aeclesia separatus est..

Medicus Christus in evangelio, non egent sani medico, sed male habentes. Resina caelestis medicina est ut Hieremias dicit: Numquid resina non est in Galaad, hoc est in aeclesia. Aut medicus non est ibi, item ibi propter animam peccatorum languore infirmam, ponite inquit resinam ad dolorem eius, si forte sanet. Odor vocatus ab aere. Thimiama Graeca lingua vocata quod sit odorabile. Nam timo dicitur flos qui odorem refert, de quo Virgilius: redolentque timo. Incensum dictum quia igne consummatur dum offertur, significat enim incensum orationis puritatem, unde dicitur in Psalmo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Et in Exodo dominus ad Moysen ait: Sume tibi aromata stacten et onicha galbanen boni odoris, et tus lucidissimum aequalis ponderis erunt omnia, faciesque thimiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter et purum timiama compositum ex aromaticibus facimus, cum in altare boni operis virtutum multiplicitate redolemus.

O LÉKAŘSTVÍ A NEMOCECH

Lékařstvím nazýváme vědu, zabývající se obnovou zdraví a péčí o tělo, které bylo sužováno nemocemi nebo zraněními. Tohle všechno neovlivňuje jen ono umění, jak je často zváno lékaři, ale také strava, nápoje a oděv, neboť ten tvoří určitou ochranu, díky níž tělo zůstává zdravé a odráží se tak cizí podněty. Soudí se, že označení medicína je odvozeno od způsobu, tj. od temperamentu. Neboť je v mnohých věcech pochmurná, neradujte se. Pokud bude někdo pít

stabilně léky a protilátky, nedočká se zdraví, nýbrž se ocitne v nebezpečí. Původce a strůjce lékařství lze hledat u Řeků, jak praví Apollon. A jeho synem byl Aesculapius, který lékařství mnohé přinesl, ale poté, co Aesculapia zasáhl blesk a byla zapovězena léčba dietou, umění sešlo společně se svým učitelem. Po 500 let se umění lékařské skrývalo, až do doby Artaxerxa, krále perského. Tehdy je přivedl na světlo syn Hippokrata, Asclepius, který se narodil na ostrově Chiu.

Zdravý je ten, kdo má nedotčené tělo, dobrou teplotu a jehož krev je vlhká. Proto je zdraví stavem krve. Předkové proto označili všechna utrpení těla za nemoci, aby tímto pojmenováním nemoci poukázali na to, že se z nich rodí smrt. Střed mezi zdravím a nemocí je léčba, jestliže se s ní nemoc neshodovala, pak není možné navrátit zdraví.

Všechny nemoci se rodí ze čtyř tekutin, z krve, žluči, černé žluči a slizu. Těmito všemi je řízeno zdraví člověka, stejně tak jako jeho slabost. Když lidé pozorovali více koloběh přírody než sebe sama, objevily se nemoci, tak jako existují čtyři elementy, tak existují čtyři typy povah, které jim odpovídají. Sangvinik je spojován se vzduchem, choleric s ohněm, melancholik se zemínou, flegmatik s vodou, to jsou čtyři elementy a přirozenosti, které tvoří naše těla. Sangvinik nachází svůj původ v řečtině, znamená bdělý, odolávající a vitální. To, co Řekové nazývali Colera, se udržuje a žije vždy pouze jednou za den, kdy došlo k vylití žluči. Řekové nazývají totiž žluč „colena“. O melancholii se potom říká, že vznikla spojením černé krve a vyprýštěné žluči. Řekové to nazývají černou žlučí. Žluč označují (Řekové) termínem „colena“, u Latinů je však zvána krví. Údajně u lidí, kteří jsou milí, příjemní a lichotí ostatním, je krev sladší. Flegma potom údajně označuje chladnost. Řekové považovali za hlavní rys flegmatika ztuhlost, tak tedy čtyřmi charaktery jsou ovládáni ti, co jsou zdraví, ale stejně tak tyto charaktery zdraví zabíjejí.

Dokud lidé věřili především přírodní síle, objevovaly se nemoci. Z krve a žluči se rodily náhlé bolesti, které Řekové označovali jako „oxea“, z flegmatu někdy vypukla melancholie, kterou Řekové potom nazývali „chronia“. Oxea je náhlá nemoc, která buď rychle přejde, nebo ještě rychleji dojde ke smrti, jako „pleuresis¹⁰¹“ či „frenesis¹⁰²“. Jako „oxi“ je u Řeků

---

¹⁰¹ Řecké označení pro zánět plic

¹⁰² Ve španělštině se objevuje slovo frenesi. Pokud budeme vycházet ze společného základu obou slov, jedná se zde o jistý druh šílenství, jehož následkem je smrt.

označována rychlost a prudkost. Chronia je potom častá nemoc těla, která se často projevuje jako „**podogratiss**“. Chronon se u Řeků objevuje i jako označení pro čas. Některým zvláštním případům utrpení se dostalo i vlastního pojmenování. Horečka je popsána jako teplo vyrážející ven z těla, avšak nemate mysl, je nazývána také „frenesis“, neboť Řekové označovali mysl i termínem „frenas“. Nikdo nesmí odmítnout poskytnout lékařskou péči, protože jsme četli svaté muže a v jejich spisech stojí následující: Čest lékařskému umění, protože je nezbytné a ať vzkvétá i nadále. Všechny medikamenty pocházejí od Boha, protože on sám nejvyšší poslal na zemi medicínu, a rozvážného muže (s ní), který by se od ní neodvrátil, ale když upadli v zapomnění autoři svatých knih, kteří psali o nemocech a lékařské vědě, ať je onen (Bohem pověřený) znovu připomene a poskytne, a to tím, že budeme v knihách znovu číst o rozličných typech nemocí, které se stále rodí. A prorok Izaiáš přinesl lékařské umění Ezechielovi, králi judskému. A apoštol Pavel pravil lékaři zvanému Timotheus toto: Malátnost je ukazatelem nemoci, jak je možné dočíst se v Exodu. Jestliže však budete poslouchat moje rady, všechny nemoci, které jsem přivedl do Egypta, nepovedou k tobě.

Slabost spočívá v neduživém stavu myslí, jak praví apoštol, ten, který je nemocný, jí zeleninu, a horečka je vnitřní touha, nenasytitelně planoucí, tak, jak tomu bylo u Petrovy tchýně, která měla horečku, jak se píše v evangeliu¹⁰³. Paralyticus ukazuje na nejednotu duše, a tělo lenoší na lehátku, jak praví evangelium: Podívejte, paralyticus, je nesen od čtyř dalších na lehátku. Ydropicus značí lakomého člověka. Ten, který je takto označen, chce vypít o to víc, o kolik víc sní. Takový lakomec shromažďuje co nejvíc peněz, a o to víc ho dusí dychtivost.

Lepra dává za vyučenou kacířům za falešnosti a křivosti, tak nepoctivá jako „ludea“ nebo nákaza hřichem. V Leviticu se hovořilo o pánovi, přičemž Mojžíš a Aaron říkali: Když člověk objeví na své kůži místo, na němž je odlišná barva, něco, co vypadá jako spalnička nebo svítící místo, pak udeřila lepra, přivedená knězem Aaronem nebo jedním z jeho synů, který když uviděl lepru na kůži a vlasy mu změnily barvu, zbledly, společnost ho vydělila ze svého středu¹⁰⁴. Lidé, kteří trpí na lepru, jsou heretici a hanobitelé Ježíše Krista. Nemocní leprou jsou barbaři, bezvěrci,

---

¹⁰³ Odkazuje na Matoušovo evangelium, konkrétně 8 kapitolu, 14 verš: „Když Ježíš vstoupil do domu Petrova, spatřil, že jeho tchýně leží v horečce, dotkl se její ruky a horečka ji opustila“.

¹⁰⁴ Odkazuje na knihu Leviticus, 13 kapitola, verš 1-3: „Když se někomu objeví na kůži otok nebo vyrážka či bělavá skvrna a na jeho kůži bude příznak malomocenství, bude přiveden ke knězi Áronovi nebo k některému z jeho synů,

nevěří na inkarnaci Krista ani Spasitele, a urážejí svaté apoštoly. Lepra poukazuje na nízkost, živočišnost a skrývá v sobě rouhačství. Lepra se nadýmá, plná pýchy. Lepra zbarvuje do ruda srdce schvácená hněvem. Bílá lepra je nazývána „ypochrisis“. Lepra v domě znamená našťestí pro celý lid. Je možné ji zahlédnout i pod oděvem, protože tvoří skvrny na těle. Je-li lepra v těle, znamená to, že duše je zatížena hříchy. Lepra je nestálá, ale pokud na sobě kdokoliv z rodu pozoruje její známky, rozšíří se na celý rod. Za noci se znečišťuje, když myslí na své ostatní hříchy.

Duše ženy krvácí, když je poskvrněna nečistými myšlenkami, jak praví Jeremiáš: Všechny nařikají, ale nebrání se, každý měsíc se u nich objeví tok krve, protože se provinily. Údy jsou ochromené tak, jak bylo řečeno v Leviticu: Pán hovořil k Mojžíšovi a Aaronovi **říkaje**: Mluv k Aaronovi a jeho synům, je to člověk, který je s vámi spřízněn rodem, z rodiny, která má hanbu, nepřišel k oltáři a nenabídnul svému Bohu chléb¹⁰⁵, ať oslepne, ať zchromne, ať si poláme ruce, zanítí se mu oči a má hnis v celém těle, svrab v hrdle, a nebo ať ho sužují jiné těžkosti. Slepý je ten, který je zbavený světla, které mu umožňuje pustit se do díla, ale neví nic o své slepotě, jak pravil Malachiáš kněžím. Jestliže bys nabídnul jako oběť slepého, není na tom nic špatného¹⁰⁶. Obrátí se na dobrou stranu, jak to čteme v evangeliu: Jestli by ses oslepil, nespáchal bys hřích. Špatný je ten, kdo nehlásá slovo Boží a neopěvuje slávu Boží.

Hluchý je pak ten, kterému není umožněno slyšet slovo Boží. Má porušený sluch, proto nemůže naslouchat Božím nařízením. Zanícené oči má ten, který je nadaný, příliš moudrý. Křivý nos má ten, který není schopný rozeznat dobré věci od špatných. Němostí trpí ten, který nevyznává pravou víru. Zlámané ruce má ten, který neprokáže spořádaný život. Neduživý je potom ten, který vidí dílo, do něhož by se pustil, ale slabá mysl mu nedovolí konat, v evangeliu se to přijímá a uved' sem chudé a slabé. Lippus je nemoc, která sužuje tělo žádostivostí tak, že mu

---

kněží. Kněz mu prohlédne postižené místo na kůži. Když chloupky na postiženém místě zbělely a ono je napohled hlubší než okolní kůže, je postižen malomocenstvím. Kněz ho prohlédne a prohlásí jej za nečistého.“

¹⁰⁵ Odkaz na Leviticus, 22 kapitola, 18 verš: „Kdo by z izraelského domu nebo z těch, kdo přebývají v Izraeli jako hosté, přinesl svůj dar při různých svých slibech nebo dobrovolných závazcích a přinesl jej jako oběť zápalnou Hospodinu, aby ve vás našel zalíbení, dá samce bez vady ze skotu, z ovcí nebo z koz. Nepřinesete nic, co by mělo vadu, neboť byste tím nedošli zalíbení.“

ani nedovolí zvednout hlavu k nebesům. Těžkopádný je ten, který zatěžuje mysl nečistými myšlenkami. Svrab na těle má ten, který ničí tělo přepychem. Na hnisavost trpí ten, kterému se v srdci uhnízdila lakota a ostatní ho na tržišti odliší od slušného člověka. Odtazitým se stává ten, kterého trápí předchozí hříchy a straní se církve i Kristova těla.

Kristus se stal lékařem v evangeliu, zdraví nepotřebovali lékaře, avšak byli i nemocní. Pryskyřice je nebeská medicína, jak pravil Jeremiáš: Cožpak není pryskyřice v Gaaladu, tj. v církvi, avšak není zde lékař, a tak tedy řekl, kvůli duši nemocné hříchem položte pryskyřici na jeho bolest a třeba se uzdraví¹⁰⁷. Vůně pochází ze vzduchu. Řekové nazývali vůni prostě, thimiama. Neboť jak zpravuje Vergilius, přinesl květinu, která voněla, napsal, že voněla vůní. Má řeč byla ohnivě horlení a lze stěží odhadnout, co již bylo řečeno, snad tedy byla čistá, jak se praví v žalmu: Má řeč je uhlazená, ať zůstává taková i v tvé úvaze. A v Exodu praví pán Ježíšovi: Kadidlo je směsí rovnoměrných vyrovnaných pachů, proto se jedná o vůni nejvyrovnanější. Thimiama se používá k pomazání a skládá se z různých aromat, používá se k vykouzlení všelijakých vůní na oltářích při náboženských obřadech¹⁰⁸.

6. Závěr

Při sepisování své diplomové práce jsem si stanovila úkol, který jsem naznačila již v úvodu, a sice prokázat důležitost karolínské renesance a zdůraznit její vliv na pozdější vývoj v různých oblastech, ať už se jednalo o literaturu, písmo, teorii státu nebo architekturu. Je zřejmé,

---

¹⁰⁶ Malachiáš, 1 kapitola, 8 verš: „Když přivádíte k oběti slepé zvíře, to není nic zlého? Když přivádíte kulhavé a nemocné, to není nic zlého? Jen to dones svému místodržiteli, získáš-li tak jeho přízeň a přijme-li tě, praví Hospodin zástupů.“

¹⁰⁷ Jeremiáš, kapitola 8, verš 22: „Což není v Gileádu balzám, což tam není lékař? Proč není zhojena rána dcery mého lidu?“

¹⁰⁸ odkazuje na Exodus, kapitola 30, verš 34 - 35: „Hospodin řekl Mojžíšovi: „Vezmi si vonné látky, totiž čerstvou pryskyřici, vonné lastury, klovatinu galbanum a čisté kadidlo, od všeho stejný díl. Z toho připravíš kadidlovou směs, odborně smísenou, posolenou, čistou a svatou.“

že celý proces karolínské renesance byl významným počinem, který měl dalekosáhlé důsledky, v pozitivním slova smyslu, jež můžeme v mnohém pozorovat doposud.

Trvalý vliv tohoto období civilizace se odráží v písmu, které používáme ke každodenní komunikaci s okolím, vznik karolínské minuskuly je totiž úzce spojen s pozdějším rozvojem latinky našeho typu, kterou píšeme nejen my, nýbrž i celý zbytek Evropy, tomuto výdobytku tedy vděčíme právě Karlovi Velikému, či spíše jeho reformě. Nebýt minuskuly, pravděpodobně bychom se také nikdy neseznámili s díly antických autorů, která byla hojně přepisována a na nichž Karel Veliký bazíroval, neboť je považoval za civilizační vzor a domníval se, že se od nich může člověk mnohému naučit. Nebýt tedy karolínské renesance, mnohá z těchto děl by upadla v zapomnění nebo by byla považována za něco bezcenného, či dokonce by možná následovala mnohé jiné knihy, které se po dlouhou dobu nedostaly do styku s člověkem a neplnily tedy svůj úkol, který vězel ve sdělování informací a moudr, jež tyto literární počiny obsahovaly.

Podobné zásluhy o jisté zachování hodnot má dle mého názoru a zjištění i rozvoj a reforma školství, u níž je iniciátorem opět Karel Veliký a samozřejmě inteligence, kterou si na svůj dvůr přizval. V duchu obnovení antických tradic se vlivem četby antických autorů měla rozvíjet schopnost učit se a porozumět latině, dokázat v ní číst i psát. Tento fakt shledávám jako velmi důležitý, neboť karolínská renesance mohla skrze své myšlenky mírně zbrzdit tendenci, která se objevuje již po zániku Římské říše, rozvoj národních jazyků.

Jak je snad patrné z celé mé práce, karolínská renesance se v podstatě snaží kopírovat antický vzor, a to v oblasti politické, literární i umělecké, ovšem samozřejmě s ohledem na křesťanství a snaží se dosáhnout určité symbiózy mezi antikou a náboženstvím, což se v jistém slova smyslu podařilo, příkladem mohou být nově vybudované kostely a kláštery, které jsou zdobené antickými sloupy a zároveň sochami či obrazy znázorňujícími svaté, nebo již dříve zmíněná brána, která sloužila podobně jako slavobrány v antice k uctění moci, síly a úspěchu panovníka, plnící funkci vstupní brány do kláštera.

Nelze si nevšimnout, že termín karolínská renesance je úzce spojena s Karlem Velikým, což se odráží již v samotném označení, také je to právě Karel Veliký, jehož ctnosti jsou vyzdvihovány v mnohých rukopisech pozdějších autorů, a který tvoří vzor ideálního panovníka, oplývajícího vším, co má mít pravý rytíř. Chtěla bych však na tomto místě zdůraznit, že to nebyl pouze Karel Veliký, který se zasloužil o karolínskou renesanci. Nebýt jeho učenců přizvaných ke dvoru, nebylo by pravděpodobně vůbec možné, reformy takového rázu adekvátně provést, a

pokud přece, pravděpodobně by se nezdařily. To se ukazuje po Karlově smrti, kdy se jeho nástupcům již nepodařilo pokračovat v duchu Karlovy tradice a proces renesance byl následkem těchto událostí ukončen. Pokud by se na trůn dostali adekvátní a schopní nástupci, možná by kultura dnešní doby vypadala docela jinak, možná by dodnes většina lidí ovládala latinu, a možná by se nestalo vůbec nic a kultura by si našla svou cestu i přes to, že by se mnozí snažili ji opanovat a vést „správným“ směrem.

7. Seznam použité literatury

- Angenendt, Arnold: Das Frühmittelalter. Kohlhammer, Stuttgart u. a. 2001
- Barandovská-Frank, Eva. Latina jako mezinárodní jazyk. Praha 1995: Kava-Pech
- Barbero, Alessandro: Karl der Große. Vater Europas. Klett-Cotta, Stuttgart 2007
- Bendaříková, Jarmila. Frankové a Evropa. Praha: Vyšehrad, 2009
- Bischoff, Bernhard: Paläographie des römischen Altertums und des abendländischen Mittelalters
Berlin. Schmidt, Berlin 1979
- Borst, Arno: Der Streit um den karolingischen Kalender. Hahn, Hannover 2004
- Braunfels, Wolfgang: Die Welt der Karolinger und ihre Kunst. München 1968
- Bretholz, B.: Lateinische Paläographie. Leipzig 1924
- Buchner, Max: Einhards Künstler- und Gelehrtenleben. Leipzig 1922
- Conte, Gian Biagio. Dějiny římské literatury. Nakladatelství KLP. Praha 2003
- Češka, Josef, Zánik antického světa, Praha, Vyšehrad, 2000.
- Drška, Václav; Pickéová, Dana: Dějiny středověké Evropy, Praha 2004
- Drška, Václav. Franská říše na rozcestí: vzestup Karlovců. Historický obzor, 2000, roč. 11, čís. 1-2
- Drška, Václav. Pipinovo království. Historický obzor, 2000, 11 (5/6)
- Epperlien, Siegfried. Karl der Grosse. Berlin 1971: VEB Verlag
- Ernst, Peter. Deutsche Sprachgeschichte. Tübingen 2005
- Filosofický slovník Universum. Praha: Knižní klub 2009
- Florentine Mutherich, Joachim E. Gaehde: Karolingische Buchmalerei. Prestel, München 1979
- Floss, Pavel: Architekti křesťanského středověkého vědění. Praha: Vyšehrad 2004
- Frazen, August. Malé církevní dějiny. 2. vyd. Praha : Zvon, 1995
- Godman, Peter (Hrsg.): Alcuin, the Bishops, Kings and Saints of York. Clarendon Press, Oxford 1982
- Grant, Michael, Pád říše římské, Praha, BB art, 1997
- Haarmann, Harald: Geschichte der Schrift, Verlag C. H. Beck, München 2002
- Haarländer, Stephanie: Rabanus Maurus zum Kennenlernen, Mainz 2006

Haegermann, Dieter. Karel Veliký – Vládce západu. Praha : Prostor, 2002

Harries, Richard: Dva tisíce let křesťanství. Centrum pro studium demokracie a kultury, Praha 2010

Hlaváček, Ivan, Kašpar, Jaroslav, Nový, Rostislav. Vademecum pomocných věd historických. Praha: H&H 1993

Hubert, Jean u. a. (Hrsg.): Die Kunst der Karolinger. Von Karl dem Großen bis zum Ausgang des 9. Jahrhunderts. München 1969.

Húščava, Alexander – Dějiny a vývoj nášho písma, Bratislava 1951

James, Edward. Frankové. 1. vyd. Praha: NLN, 1997.

Jürgen Leonhardt: Latein, Geschichte einer Weltsprache. C. H. Beck, München 2009

Klimeš, Lumír. Slovník cizích slov. 3.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2010.

Knell, Heiner: Vitruvs Architekturtheorie. Eine Einführung. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2008

Kuřáková, Eva a spol.: Slovník latisnkých spisovatelů. Praha 2004.

Maas, Walter, Pit Siebigs: Der Aachener Dom. Köln 2001

Nechutová, Jana. Středověká latina. Brno 1995

Novotný, František: Historická mluvnice latinského jazyka. Praha 1955

Pátková, Hana: Česká středověká paleografie. České Budějovice 2008

Patzelt, Erna: Die karolingische Renaissance. Beiträge zur Geschichte der Kultur des frühen Mittelalters, Berlin 1990

Petráčková, Věra a spol. Akademický slovník cizích slov. Academia. Praha 2001.

Schäfer, Urschula: Schriftlichkeit im frühen Mittelalter. Tübingen 1993

Schefers, Hermann: Einhard. Studien zu Leben und Werk. Darmstadt 1997

Schieffer, Rudolf (Hrsg.): Schriftkultur und Reichsverwaltung unter den Karolingern (Abhandlungen der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften 97). Opladen 1996

Sickel, Theodor – Porlegomena zum Liber diurnus, Wien 1889

Spenger, Theodor: Hrabanus Maurus – učitel Německa. Velehrad 2010

Stiegemann, Christoph – Wemhoff, Matthias (Hrsg.): Kunst und Kultur der Karolingerzeit. Mainz 1999

Stroh, Wilfried: Latein ist tot, es lebe Latein! Kleine Geschichte einer großen Sprache, List Verlag, Berlin 2007

Tremp, Ernst, Schmuki, Karl, Flury, Theres: Karl der Grosse und seine Gelehrten. Verlag am Klosterhof, St. Gallen 2004

Wattenbach, W.: Das Schriftwesen im Mittelalter. Hirzel, Leipzig 187

Weber, Wilhelm: Rabanus Maurus in seiner Zeit. von Zabern, Mainz 1980

Zamarovský, Vojtěch, Dějiny psané Římem, Bratislava, Perfekt, 2005

<http://www.kloster-lorsch.de/kloster/zimelie.html>

8. Přílohy

Královský trůn
v dómu
(Aachen)

Vstupní brána
s halou
v Lorschu
(Sasko)

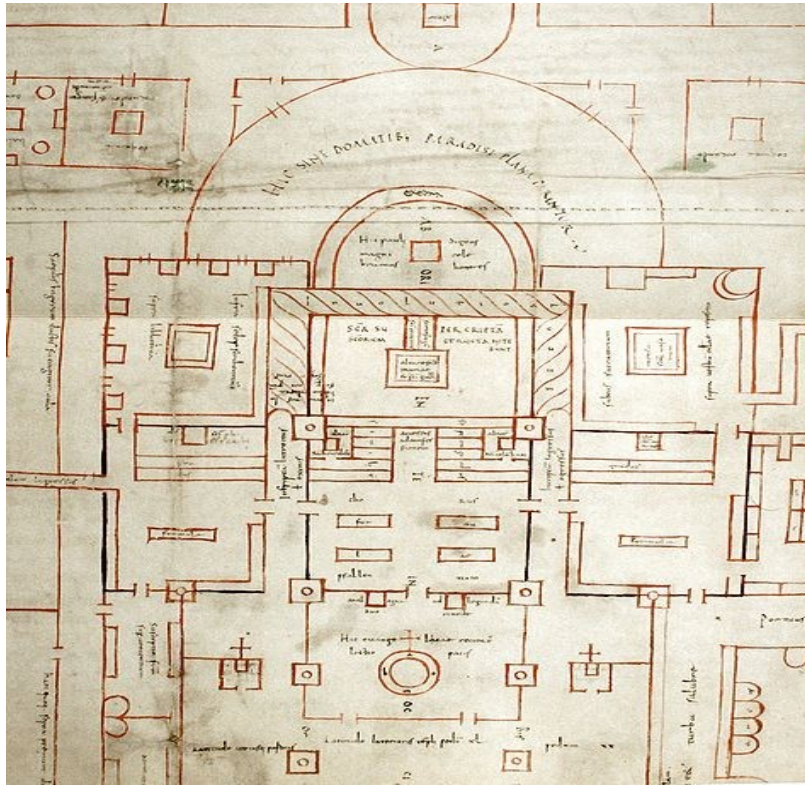

Dóm v Aachenu
(pohled na oktagon)

San Vitale
v Raveně
(pohled
na oktagon)

Plán kláštera
St. Gallen

Lorschský
evangeliář

Codex aureus

Anotace

Úkolem mé práce bylo podat charakteristiku karolinské epochy a prezentovat specifické rysy ve vývoji latiny té doby, taktéž jsem přeložila a analyzovala vybrané latinské texty karolinského písemnictví a na jejich příkladě demonstrovala změny ve vývoji latiny, které se v době karolinské renesance v rámci latinského jazyka udály. Současně také rámcově nastiňuji kulturně-historický kontext karolinské epochy a hlavní vývojové tendence latinské literatury. Pozornost je také věnována vazbě latiny karolinské epochy na latinu doby klasické.

Annotation

Die Aufgabe meiner Arbeit war die Epoche der karolingischer Renaissance zu charakterisieren und die Besonderheiten der lateinischen Sprache dieser Zeit zu beschreiben. Dazu habe ich auch bestimmte Texte ausgewählt und ihre Analyse vorgelegt, die die Veränderungen und Neurigkeiten der karolingischen Epoche demonstrieren. Zugleich deute ich auch den kultur-historischen Kontext und die Haupttendenzen der Literatur an. Weiter habe ich mich den Unterschieden zwischen dem karolingischen und klassischen Latein gewidmet.